

Τα τρανύτερα και τα καλύτερα Ηπειρώτικα βιβλία — Σειρά πρώτη:

Όλα τα «**Ζαγοριακά**» του Λαμπρίδη

τρίτη έκδοσι — Βιβλίο 1^ο (ή «μέρος πρώτον»)

η Ζαγορίσια Ιστορία

Το 1873

Δηλαδή:

1) η «*Εισαγωγή*» απ' την Α' έκδοσι (1870), 2) η «*Ἀρχαία καὶ ἐνεσιῶσα καθ' ὅλου τοῦ τμήματος ἔποψις*» απ' την Β' έκδοσι (1889) και 3) με λίγα λόγια **ὅ,τι** λέει με *χρονολογίες* ο Λαμπρίδης σ' όλα του τα βιβλία για το Ζαγόρι.

Η μονάκριβη τυπωμένη, αληθινή κι όχι ψεύτικη ιστορία για το Ζαγόρι μας! Μιά απ' τις *πρώτες* αν όχι η πρώτη στην Ελλάδα: «Κοινωνική και Πολιτισμού Ιστορία» για έναν τόπο απο καμία πενηνταριά (46—53) κούκαλα, φτωχά τώρα (πλούσια κάποτε) και ξεμακρυσμένα βουνίσια χωριά!

Τούτ' η *τρίτ' έκδοσ'* είναι βγαλμέν' απ' τημένα όπως μου βολάει σήμερα (1953-55) εδώ στην Αθήνα κι όσο μπορώ εγώ ο *Βασίλης ο Φανίτσος*

Ορμήνιες για τους διαβαστάδες

Πρώτα-πρώτα κι προτού διαβάσεις παρακάτω *πάρε νά σιάσεις τις στραβομάρες* που είναι στη σ. μας 107. (Κιέτς κι το βιβλίο θα διαβάζεται, πιά, ντίπ σωστά κι εσύ θα πάρεις μιὰ ιδέα : σαν τί δουλιὰ θέλει για να γίν' ένα τέτιο βιβλίο).

2) Τα «*περιεχόμενα*» απο τούτο τὸ βιβλίο θα τα βρείς στη σ. 105-106.

3) *Σκοπός μας* σ' αὐτὸ το Α' βιβλίο δεν είναι μονάχα η Ζαγορίσια Ιστορία μα κι *να βγάλωμε στα φῶρα τον κρυμένο Λαμπρίδη!*

Γιατὸ στο διάβασμα πρέπει να το ξεχωρίζουμε σε τρεῖς μεριές :

Η *μιὰ* είναι για νά πάρουμε μιὰ ιδέα απο τα κρυμένα ἔργα του Λαμπρίδη μας (τα «*περιεχόμενα*» τους κ.λ.π. σ. 1-16).

Η *ἄλλη μεριά* (σ. 17-40) είναι το καθεαφτοῦ να πούμε βιβλίο, που ξεσηκώσαμεν «*πιστά*» δίχως ἄλλα λαθέματα (κῦττα σ. 107).

Κι η *τρίτη* σάν παιωνόμι—πανωσάμαρα, είναι α) τα 183 Ζαγοροχώρια (σ. 41-56) κι β) ὅλες οι Ζαγορίσιες χρονολογίες (σ. 57-104) π' αναβάν' ο Λαμπρίδης στα βιβλία του κι με λίγα λόγια το τί ἔγινε στην κάθε μιὰ.

Ἐτς ἀργατάει η «*Ἀρχαία καὶ ἐνεστῶσα τοῦ τμήματος καθόλου ἔποψις*» κι κοντέβει ν' απογοιμίσ' η Ζαγορίσια Ιστορία (κῦττα σ. 17 κι σημείωσι 55 σελ. 39-40).

4) Αν εἶσαι απ' το Ζαγόρ κι θέλεις να ιδεῖς *ποῦ κι ποῦ λέει για το χωριό σου* κῦττα σ. 106-107.

5) *Ὅσοι* εἰστε Ξένοι κι ξέρετε με τ' *αλλαγμένα* ονόματα τα χωριά μας κυττάτε στη σ. 106 τα πρώτα τους γράμματα μέσα σε παρένθεσι.

6) Αν θέλεις, ὅταν διαβάζεις ὡς τις σ. 56 κι ἔχει χρονολογία κῦττα κι τις πάνω—κάτω χρονολογίες της στις σ. 57-104 κι σ' ὅλες τις αρμαθιές.

Να πούμε διαβάζεις στη σ. 37 «*ἡ παρακμή πολλῶν χωρίων ἄρχεται ἀπὸ τῷ 1885*» ἄμα κυττάξεις τις χρον. 1878-1889 στις σ. 80 κι 99 θα βρείς πολλὰ «*σχετικά με την παρακμή*». Ἡ «*στον καιρὸ τ' Ἀλήπασιας*» κῦττα χρον. 1788-1822 στις σ. 67-71, σ. 78 (για τους Κλέφτες), σ. 85-89 (στα Σχολεῖα) κι θα βρείς ὅλα ὅσα Ζαγορίσια πράματα ἔγραψε με *χρονολογίες* ο Λαμπρίδης για 'ν εποχή τ' Ἀλήπασιας.

7) Οι μεσοκομμένες λέξεις είναι :

Αγ. Α' ἢ Β' = «Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» Μέρος Α' ἢ Β'

Αλ. = «Ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ-Πασσας»

Γιάν. = «Περιγραφὴ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων»

Ζ. = Τα «Ζαγοριακά» η πρώτη ἐκδοσις στα 1870

Ζ. Α' ἢ Β' = Τα «Ζαγοριακά» η δέφτερη στα 1889 Α' ἢ Β' μέρος

Κουρ. = Τα «Κουρεντιακά καὶ Τσαρκοβιστιακά»

Μαλ. Α' ἢ Β' = «Μαλακασιακά» Α' ἢ Β' μέρος

Πογ. = «Πογωνιακό»

Π. Α. Π. = Π. Αραβαντινὸς (Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου)

Σκην. = «Ἱερὰ ἐν Ἡπ. Σκηνώματα ἐξ ἁλλοδαπῶν δωρεῶν τυχόντα»

Ψ. = Ο Ψαλίδας (σ. 84)

(Στις σελίδες 41—56 είναι κι τούτες οι μισοκομμένες λέξεις : Β. = Βοϊνίκο, βλ. Βλαχοχώρια, Κ. = καμένα, Μ. = Μαλακάσι, Ξ. = ξεγραμμένα, Π. = Πόπιγκο, ρ. = ρημαγμένα).

8) Τα γραφτά του Λαμπρίδη είναι *καθαρεβουσιάνικα*. Τα λίγα τα δ' κά μου είναι *στα χωρλάτικα* (ὀξω απο τις χρονολογίες που κι τα θ κά μου—τα περ-όστερα, είναι πάλι απ' το Λαμπρίδη παρμένα κι λέμε στο καθένα αποῦθε τα πήραμαν), κι ἔτς ξεχωρίζ' «ο αέρας» απ' το σιτάρι κι μαρτυριέται λίγο το πὼς κουβεντιάζωμε σήμερα ημεῖς στα Ζαγορίσια «Γραικοχώρια».

(ουνέχεια στο πατινὸ το ξώφυλλο)

Πρόσωπα και Πράγματα

π' αναβάνονται στούτο το βιβλίο

περασμένα εδώ όπως πάν τα γράμματα: α, β, γ... κι σε δυό αρμαθιές:

Α'. Τα 182 Ζαγοροχώρια

όσα τα βγάλαμαν ημείς κι που είναι:

1) Τα σ. (σημερινά) 46, μετρημένα κι αραδιασμένα απο τον ίδιο τον Λαμπρίδη μας (κύττα σ. 2).

2) Τα 15 ξ. (ξεγραμμένα) απο το Ζαγόρι πιά, σά σκλαβωθήκανε=τσεφληκωθήκανε (κύττα σ. 31).

3) Τα 114 ρ. (ρημαγμένα) πούηταν κάποτες χωριά κι τώρα: «Παλιοχώρια», «Σελιό», Παρακλήσια, χαλάσματα, μνήματα κλπ. σημάδια κι απομινάρια απο χωριά.

4) Οι 7 μαχαλαδες—χωριουδάκια που τα λέμε κι δέν τα λέμε χωριά.
κατόπι

5) Όσα απ' αφτά ήταν (απ' το 1431;) «Βοϊνίκο» (σ. 26) — «τό κυρίως Ζαγόρι», «το Παλιό», «το Μεσιό», «το Κεντρικό»—που παίναν «Βοϊνίκι-δες», τα σημαδέβουμε με το Β.

6) Όσα ήταν ως τον 17ον αιώνα «Πάπιγγο» (σ. 27-28)—«τα Κατούμενα», «το δυτικό Ζαγόρι»—έχουν ένα Π.

7) Όσα πάλι ήταν ως το 1681—1684 στο Μαλακάσι (σ. 28-29) «ή δυτική του βορείου διαμερίσματος μοίρα» (Μαλ. Μ. Α' σ. 11)—το Βλαχοζάγορο, τα Βλαχοχώρια, «το Ανατολικό Ζαγόρι» έχουν Μ. εκείνα που δέν κουβεντιάζουν Κουτσοβλάχικα κι Μ. Βλ. όσα έχουν και σήμερα για πρώτη τους γλώσσα—«μητρική» τα Κουτσοβλάχικα.

8) Τα νούμερα δείχνουν σε ποιές κι σε ποιές σελίδες μας αναβάνονται.

9) Τα 5 χωριά που καήσαν το 1912 απο τους Τούρκους, κι τα 22 που μας κάψανε οι λυσσιαγμένοι Γερμανοί—«πολιτισμένοι Ευρωπαίοι» ετουτοί!!! έχουν το Κ. με τη μερομηνία που κήκαν.

[Όπως λέει η έκθεση απ' το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Ο. Η. Ε. (εφημ. 26-7-52), στη Β. Αμερική και Καναδά απο το 1940 ως το 1950 το εισόδημα αυξήθηκε 50 ο!ο! Σημάς στα ίδια χρόνια κήκαν τα χωριά μας! χώρα οι σκοτωμένοι μας και τ' άλλα τα βάσανά μας!...]]

10) Βάνουμε στο κάθε χωριό το πώς έγινε, που λέει ο Λαμπρίδης σ' άλλες μεριές, ή κι άλλα ιστορικά τους.

1) ρ. Αγία Κυριακή (Πάπιγγο).

2) ρ. Αγία Παρασκευή Π. 28.

3) ρ. 'Αγ. Αθανάσιος (Δόλιανη)

4) ρ. 'Αγιος Αθανάσιος (Λειβαδάκια-Βίτσα)

5) ρ. 'Αγ. Γεώργιος (πού: στο Νιάντοβο;) Μ. σ. 29.

6) ρ. 'Αγ. Γεώργιος (Σκαμνέλι) Β. σ. 26.

7) ρ. 'Αγ. Νικόλαος (Βουζίσια Βίτσα).

8) σ. ο Αϊ Μηνάς Π. σ. 2, 6, 24, 28, 30, 33, 35, 42, 54.

«οίκ. 20 κατ. 132. Τό άσημον τοϋτο ήδη χωρίον τό πάλαι ήν μέγα καί σημαντικόν, άκμάζον σφόδρα επί των Βυζαντινών καί

έξ 700 οίκων συγκείμενον...» (Ζ. σ. 22) περισσότερα στη σελίδα μας 33).

9) ρ. Αϊ Μηνάς (Λιασκοβέτες-«στούς Κήπούς»-Μαναστήρι κάποτες).

10) ρ. 'Αγιος Τρύφων (Δόλιανη).

11) σ. 4 το Αληζότ Τσεφλίκι σ. 2, 28, 43.

«οίκ. 65, κατ. 420 ...έκ ζευγητών άπατε-λέσθη, τούς όποιους 'Αληζότ Πασσάς τις πρό 164 έτών (1706) άποκατέστησεν εις τόν εύφορώτατον τοϋτον τόπον, τόν όποιον πυρί καί μαχαίρα έκ τοϋ Μαυροβουνίου άφή-ρεσεν» (Ζ. 19· κύττα και Βιχάν).

12) ρ. Αμυδαλία (Λυγγιάδες).

13) σ. 6 η Αρταίστα: «Λακκότοπος»

Π. σ. 2, 11, 19, 23, 25, 28, 33, 35, 36, 46.

«... οικ. 170, κατ. 940.

Ἡ κωμόπολις αὕτη ἀποτελεσθεῖσα μὲν κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἴσως αὐξηθεῖσα μετὰ τήν, ἔνεκα τῶν πιπτουσῶν καὶ πολλὰκις ἀνθρώπους καὶ κτήνη, φονευσασῶν πετρῶν, διάλυσιν τοῦ Βόπατη... χωρίου ἀπέναντι ταύτης κειμένου, ὡς καὶ ὑπὸ πολλῶν οἰκογενειῶν ἐκ τοῦ «Α γ ί ο υ Μ η ν ᾱ» (Ζ. 19-20) «... Ἐν Ἀρσιῶν τὴν Ζωῖταν καλοῦσι Ζίταν» (Κουρ. σ. 15).

14) ρ. Α σ π ρ ᾱ γ γ ε λ ο ς Β. σ. 26, 45 «χωρίου διαλυθέντος τῷ 1728, ἔχοντος μόνον 6 οἰκογενείας» (Ζ. Α'. Μ. σ. 50)

15) ξ. Βάνιστα Β. σ. 26, 31.

16) ξ. Βάρβηση: «Τόπος ἔνθα ὄρη καὶ ποταμοὶ συνέρχονται» (Ζ. 55) Β. 25, 26, 43.

17) ρ. Β α σ τ α ν ι ᾱ (Τσερβαριώτικα Καλύβια, κῦττα Τσερβάρ) Π. σ. 28, 34, 52.

Βεζίτσα—Βεῖτσα—Βίτσαις Β. σ. 25, 26.

«Καθ' ὅλας τὰς ἀρχαιότερας ἐπιγραφὰς ἡ Βεῖτσα ἐκαλεῖτο Βεζίτσα μέχρι περίπου τοῦ τέλους τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἀφαιρεθέντος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ζ. διὰ τὴν παρ' Ἡπειρώταις κατάχρησιν τῆς συγκοπῆς, κατήντησε νὰ γράφηται μὲν Βεῖτσα, νὰ προφέρηται δὲ Βίτσα ἢ Βίτσαις, ἔνεκα τῆς εἰς τρία διαιρέσεως αὐτῆς. Οὕτως ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εὐρηται ἐπιγραφή, ἐν ἣ ῥητῶς τὸ ὄνομα τῆς Βεζίτσης φαίνεται, «ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη δι' ἐξόδων τοῦ Μιχαὴλ Βοεβόδα τοῦ Θερειανοῦ καὶ πάντων τῶν Βεζιτσινῶν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεσπότης Καρόλου τοῦ Δουκὸς ἐν ἔτει 6920 ἀπὸ κτίσεως κόσμου».

Ἀνέκαθεν δὲ φαίνεται ἡ Βεῖτσα διηρημένη εἰς τρεῖς ἐνοσίαις, κοινῶς μέχρι σήμερον λεγομένης Μαχαλάδες καὶ πρότερον μὲν ἐκαλεῖτο ἕκαστος Μαχαλάς κατὰ τὰς ἐν ἐκάστῳ ὕφισταμέναις ἐκκλησίαις, τὰς ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων τιμωμένας· οὕτως ὁ Ἄνω Μαχαλάς ἐκαλεῖτο «ἅγιος Γεώργιος Μαχαλάς»· ὁ μέσος «ἅγιος Νικόλαος Μαχαλάς» καὶ ὁ κάτω «Παναγία Μαχαλάς» ὡς καὶ εἰς πρόθεσιν τινα τοῦ Προφήτου Ἠλίου, γραφεῖσαν τὸ ἔτος 1641, φαίνεται. Κατὰ τὴν 12', ἑκατονταετηρίδα ὁ Ἄνω Μαχαλάς ἤρξατο νὰ καλῆται μόνον Μονοδένδρι ἢ Μανασδένδρι, οἱ δὲ ἄλλοι, παραλιπόντες τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, καλοῦνται ἀπλῶς Μεσιὸς Μαχαλάς καὶ Κάτω· ὁ Μεσιὸς δὲ κυρίως λέγεται καὶ Βίτσα.

Ἡ Βεζίτσα ἀναφερομένη κατὰ τὸ ἔτος 1361, ὡς εἶδομεν ὡς καὶ μετὰ τῶν συνθηκολογησάντων, εἶχε βεβαίως συνοικισθῇ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ οἱ τρεῖς ἄρα Μαχαλάδες κατεῖχον πρὸ τῆς 1Ε'. ἑκατονταετηρ. τὰς αὐτὰς θέσεις· οὐχ ἦτιον προσεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἕτεροι κάτοικοι τῶν πλησιόχωρων χωριδίων· οὕτω κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Π Σακελαρίου καὶ Κ. Ζέρβα, εἰς μὲν τοὺς κατοίκους τοῦ Ἄνω Μαχαλά προσεχώρησαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ κατὰ τὸν ἄγ. Ἰωάννην κειμένου εἰς Κορνήσια χωριδίου· εἰς δὲ τοὺς τοῦ μέσου προσε-

χώρησαν οἱ κάτοικοι ἄλλου χωριδίου, κατὰ τὰ λειβαδάκια κειμένου, τοῦ Ἀγ. Νικολάου, ἔνθα οὐ μόνον ἐρείπια οἰκῶν, ἀλλὰ καὶ θέσεις τις, Μνήματα καλουμένα, παρὰ τὸ Β ο υ ζ ῆ ς φαίνονται, μεταναστεύσαντες διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἐντεῦθεν αὐτῶν διάβασιν, ἐξ οὗ καὶ Τ ο υ ρ κ ο δ ρ ὀ μ ι α τὰ μέρη ταῦτα λέγονται· εἰς δὲ τοὺς τοῦ Κάτω προσεχώρησαν οἱ κάτοικοι τοῦ «Αγ. Ἀθανασίου». (Ζ. σ. 36, 37)

«Καὶ τὰ τρία ταῦτα χωρία μίαν καὶ μόνον ἀπετέλουν κοινότητα καὶ ὑπὸ ἓνα κωμάρχην. Διηρέθη δὲ αὕτη εἰς τρεῖς τῷ 1763...

Εἰς τὸν Μεσαῖον Μαχαλὰν συγχρόνως καὶ ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ τῷ 1667 δύο ἐνοριακαὶ Ἐκκλησίαι ὑπὸ δύο τότε ἀντιμαχομένων μερίδων ἀνηγέρθησαν.

(Ζ. Μ. Β' σ. 43)

«Πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων ἀπώκησαν ἐκ τῶν ἐνοριῶν τούτων εἰς Ἰθάκην ἱκανοί, ἴδιαν συνοικίαν ἐκεῖ ἀποτελέσαντες καὶ Ἰδιον ἱερεᾶ ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτῶν «Πεταλατῶν» διατηροῦντες, μέχρι τοῦ νῦν».

(Ζ. Α' 12)

18) ρ. Β ε λ ᾱ Ἀ ν ω δ, 34, 43, 46, 51, 55.

«Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχηγῶν ἐπηλύδων ἢ καὶ αὐτοχθόνων προήλθον τὰ ὀνόματα πολλῶν χωρίων, οἷον Στρούνη, ... ὡς καὶ τῆς πόλεως Βελάς (Πραγματεῖα περὶ Δωδώνης Γ. Χασιώτου σ. 30) μεταδίδουσι καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ ἀπὸ ἀρσενικοῦ εἰς θηλυκὸν μετετράπη, ἀφαιρεθέντος καὶ τοῦ γρῦματος S ἐξ ἀγνοίας τῆς σημασίας αὐτοῦ· τὸ δ' ὄνομα Βελά φέρει οὐ μόνον ἢ παρακειμένη τοῖς ἐρείπιοις τῆς ὁμονύμου πόλεως Μονῆ, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα παρὰ τὸ Βουλγαρέλιον καὶ Μολυβδοσκεπαστος οὖσα». (Κουρ. σ. 22).

19) ρ. Β ε λ ᾱ Π α λ α ι ᾱ (Κάτω Σουδενά).

«Μεῖζονα ὅμως ἐπισημότητα καὶ εὐκλειαν ἀπὸ τοῦ ια' ἢ ιβ' τοῦλάχιστον αἰῶνος, παρακμασάσης κατὰ τι δι' ἄγνωστον ἡμῖν λόγον τῆς Γκριτσουνίστας, ἔδρα καὶ τοῦ τμήματος Κουρέντων ἔκτοτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καταστάσα, ἔσχεν ἡ ἐν τῇ Βορείῳ τοῦ Θυάμιδος κοιλάδι ἐπὶ κωνοειδοῦς λόφου καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 ὥρ. Β. Δ. τῶν Ἰωαννίνων Βελά. Τὴν ἀκμὴν καὶ σπουδαιότητα τῆς πόλεως ταύτης πλὴν τῆς παραδόσεως καὶ τῶν διασωζομένων νεωτέρων Βυζαντινῶν λειψάνων, ἐν οἷς καὶ ἔχνη κινῶν πρασίνοιο χρώματος, τὸν καθεδρικὸν ναδὸν τῆς ἐπισκοπῆς κοσμοῦντων, καὶ τιμήματα ἀξιοσημειώτου ὕδραγωγείου, δι' οὗ τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς «Λουτροῦ» μετεφέροντο εἰς τὴν ὑπερθεῖ αὐτοῦ κειμένη τῆς Βελάς ἀκρόπολιν. Διότι τὰ ἐκ τῆς πηγῆς «Πλύστραις» Μ Δ. καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας αὐτῆς ἀχρηστὰ ἐν πολιορκίαις καθίσταντο· κτλ. κτλ. προσεπιμαρτυροῦσι καὶ αἱ περὶ αὐτῆς ἐπὶ ὕψωματων προφυλακαὶ «Πολεμιστραίς, Βάρδα, Σπάταλη καὶ τὸ κυριώτερον ὄχυρόν τι προπύργιον εἰς ἀπόστασιν τεσσαρῶν μιλίων Β. Δ. ἡ ὄχυρὰ πολίχνη Ὀπά (κῦττα σ. 52).

Ἡ Βελά ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν κατεχομένη ἡλώθη τῷ 1380 καὶ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀρνησιθρήσκου Ἰσαΐμ, συμμάχου δὲ Θωμᾶ τοῦ Γ', ἐπὶ κεφαλῇς 3.000 ὄθωμανῶν. Ταχέως ὁμῶς καὶ τῆς μάστιγος ταύτης ἀπαλλαγείσα ἐξηκολούθει ὑπὸ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος διατελοῦσα καὶ διακρινομένη μέχρι τῆς κατακτῆσεως ἀριθμοῦσα καὶ 12.000 κατοίκων. Κατεστράφη ὁμῶς δεκαετηρίδας τινὰς μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκείνου κρατιδίου ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Μουράτ τοῦ Β' καὶ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον λέγεται :

Ὁ κατὰ τοῦ Σκεντέρ Μπεῦ διελαύων (1458) Γρακοῦτ Πασᾶς, φοβοῦμενος μὴ ἢ ἐν τῇ Νέᾳ Ἠπειρῷ στάσις μεταδοθῇ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν, προὔτεινεν εἰς τινὰς τῶν ἰσχυρῶν καὶ ὑπόπτων αὐτῆς πόλεων τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν τῶν, ὅπερ μόνοι οἱ κάτοικοι τῆς Βελάς καὶ Λαχανοκάστρου ἀπέρριψαν ἀντιστάντες. Παρεδόθησαν ὁμῶς μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, ἡ δὲ πατρὶς αὐτῶν κατεδαφίσθη ἔνεκεν λειψυδρίας. Ἦν προυκάλεσεν ἐνταῦθα μὲν ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ὕδραγωγείου ἐν τῇ πηγῇ του, καταδοθέντος ὑπὸ τινος ἐκ τῶν περὶ γραίας, ἐκεῖ δὲ ἡ ἄλωσις θυρίδος, δι' ἧς εἰς τὸν Γορμὸν κατήρχοντο καὶ ὕδρευόντο».

(Κοур. 36-37)

— Βέρυγιαν η κῦττα **Τσίπιανη**.

20) ρ. Βισικόν: «Θέσις ὑψηλῇ» Β. σ. 25, 26, 32, 43, 46, [ἀντίκρ' ἀπο τὴν Καλούτᾶ. Τώρα Μαναστήρι «Ἰδρύθη τῷ 1114... ἀνεκαίνισθη τῷ 1787» (Ζ. Α' Μ. 48· καὶ πανηγυρίζει τὸ Δεκαπεντάβγυστο, ξημερόνοντας)].

21) σ. 14 η **Ἀπάνω Βίτσα** «ἡ Μεσιὸς Μαχαλάς, οἰκ. 74 κατ. 600» (Ζ. 47-48 κῦττα Βεζίτσα) 41, 55.

22) σ. 15 η **Κάτω Βίτσα** «ἡ Κάτω Μαχαλάς, οἰκ. 63, κατ. 340» (Ζ. 49) 2, 10, 35, 36.

23) σ. 9 το **Βιταϊκὸ** Π. 11, 23, 28, 55.
«... Βοηθητικὸν οὕτω μέχρι τῷ 1799 ἀκουόμενον» (Ἄγαθοερ. Α'. Μ. 58).

«... οἰκ. 40, κατ. 190». Πρὸς τὰ Α. τοῦ χωρίου ἐπὶ δροὺς τινὸς φαίνονται ἐρείπια φρουρίου οἰονεὶ Πελασγικοῦ, ἔχοντος 20 ποδῶν μῆκος καὶ 15 πλάτος. Σχ. (λεῖον) οὐδέν! Τί κοιμᾶσθε!! (Ζ. 26)

24) ρ. Βιχάν Π. 28. «Οἱ κάτοικοι τῶν δύο ἐνοριῶν Βιχάνη καὶ Μπάλτο γχορτζιά, ἔνθα ἡ νῦν περιοχὴ τοῦ Ἀληζότ Τσεφλίκ, πιεζόμενοι (1706) ὑπὸ Ἀληζότ Μπεῦ τινος, ἀπογόνου τῆς θυγατρὸς τοῦ πρώτου ἀρνησιθρήσκου Ἰσαΐμ καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Ζόνι Γλήνης, ἵνα ἀπαλλοτριωθῶσι τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτῶν, ἐπ' ὀνόματι τούτου, μετηνάστευσαν περὶ τῆς λίμνης Ζαραβίνας» (Ζ. Β', Μ. 42)

25) ρ. Βοϊδοματι «συγκείμενον ἐξ 8 οἰκογενειῶν οἰκίδων. καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Ζαγορίου, ὅτε πρὸ 53 ἡδὲ ἐτῶν (τὸ 1817) διελύθη (1861-1862. Ζ. Α'. Μ. 44) καθότι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ληστρικὸν βίον διάγοντες καὶ κατε-

διωκόμενοι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, διεσκορπίσθησαν. Τὰ δὲ ἐρείπια τούτου ὡς ἐρείπια πόλεως ὁ Π. Α. Π. κατὰ τὸ σῶνθηες ἐξέλαβεν». (Ζ. 24).

26) ρ. Βόπατη: «τόπου ἡχώδους» (Ἄρτσιστα).

27) ρ. Βουρλιάδες: «θέσις δύσβατος» (στο βουνὸ το Καλωτάτικο) «ὅπερ διαλυθὲν συνέτεινεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ Δίσπερη, εἰς ἀπαύξησιν δὲ τοῦ μετὰ τῶν συνθηκολογησάντων ἀνσφερομένου Βάρβεση» (Ζ. 55) Β. σ. 25, 26.

28) ρ. Βοτσά Μ. 16, 19, 23, 26, 27, 32, 56.

Ἦταν ἄλλο χωριὸν; ἢ ἦταν ἡ Μπότσα σε δύο μαχαλάδες; ἢ καὶ σε δύο μεριές, ἡ μιὰ ἀπάνω γιὰ ξεκαλοκαίριασμα καὶ ἡ ἄλλη κάτω, ἐδῶ, γιὰ χειμαδιό, κι ἄμα ἐγινε τὸ Μαναστήρι γράφτηκε το Μπ. Β.;

Οἱ λυσσαγμένοι Γερμανοὶ τόκαψαν κιαφτό, σὰ σήμερα ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια, στίς 21-10-44. Γλύτωση μονάχα ἡ Εκκλησιά.

«... ἐξ ὁμωνύμου ποτὲ χωρίου, παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ ΒΑ κλάδου τοῦ βορείου βραχίονος τοῦ Ἀράχθου (στὴ Βάρδα δηλαδή) καὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ζορίκα.

Ἡ Μονὴ αὕτη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως σεμνυνομένη Ἰδρύθη, κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοίχου δεξιᾷ τῷ εἰσόντι εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας «ἀναλώμασι τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Ἀπογονάτου» Ἀνεκαίνισθη δὲ καὶ ἀνιστορήθη τῷ 1689 παρὰ τοῦ ἐκ Γρεβενίτη ἀγιογράφου Ἀθανασίου, ἡγουμένου κατόπιν, αὐτῆς προχειρισθέντος». Ἠγούμενος δὲ τις τῆς Μονῆς Βισικὸς εἰς ἐξώφυλλον τι Τριφιδίου προστίθεισιν (1693), ὅτι: Μετὰ τὴν ἄλωσιν (1431) μόνον ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ τροῦλος ἐσώθησαν καὶ 70 χρόνους ἔμεινεν ἔρημος καὶ ἔπειτα ἀνέκτισαν κελλία καὶ καστρότοια καὶ ἐχρησίμευε τὸ εἰσόδημα διὰ ζωτροφίαν τοῦ κόσμου.

Ἐμόναζον δ' ἐνταῦθα 60-70 μοναχοὶ μέχρι περίπου τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἐπίσκοποι ἐνίστε, οἷον Δοσίθεος τις (1729), δωρησάμενος καὶ ἔντυπον Ἀγίαν Γραφήν (1544). Ἐκαλλιέργουν δὲ καὶ τὰ γράμματα διατηροῦντες καὶ βιβλιοθήκην ἀξίαν λόγου, ἐξ ἀπροσεξίας καὶ ἀμαθείας τῶν διαδόχων ἐκείνων ἀποτεφρώθεισαν. Τὸν ἀνακαινιστὴν τῆς Μονῆς διεδέχθη Παρθένιος τις, ὃν Ἀρσένιος τις ἐκ τῆς Νήσου Ἰωαννίνων καὶ τοῦτον Σεραφεῖμ τις μέχρι τοῦ 1757, ἀνὴρ ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος. Διότι κατὰ τὸ χρονικὸν τῆς Βοτσᾶς καὶ τῷ 1743, ὅτε γενικὸς ἐν Ἠπειρῷ λιμός ἐπεκράτει, πολλοὶ δ' αἰχμάλωτοι (τίνες; πόθεν;) ἐν τῇ Νήσῳ ἐκόπησαν, οὐδένα ἐκ τῆς Μονῆς ἀπέβαλεν. Ἀποθνήσκων δὲ συνέστησε τοῖς κατὰ πνεῦμα ἀδελφοῖς αὐτοῦ τὴν *κατεργίαν* καὶ τὴν *περιθάλπην* παντὸς ἐκ τῆς Μονῆς διερχομένου.

Τοὺς ἀγίους ἐκείνους ὁμῶς ἄνδρας διεδέχθησαν μέθυσοι, οἱ οὖν ἐκ Δόλιανης Ἱερόθεος, βλάκες, οἷος ὁ Χριστόφορος, καὶ

καταστροφείς, οίος δ' ἐκ Γοτίστης Σαμουήλ. Παραδόξως όμως ὁ νῦν τὰ τῆς Μοῆς ταύτης διέπων ἐκ Δεμάτων Ἀγαθάγγελος πρὸς τὰ ἴχνη τῶν περιωνύμων ἐκείνων βαδίζει.

Ἡ περιοχή τῆς Μοῆς Βοτῶς Ν. Γρεβενίτη 1 ὥραν κειμένη, ἐξετείνεται ὡς καὶ ἐκ τινος ἐγγράφου τοῦ Σπαχή Ἀλῆ Καμπέρ ἐξάγεται ἀπὸ τῆς θέσεως «Κοῦρτιε», μέχρι τοῦ ὁροπεδίου τῶν «Πέντε Ἀλωνίων» ΒΑ. Ἡ ἀβελτηρία όμως τῶν τελευταίων αὐτῆς ἡγετῶν καὶ ἡ ἀπληστία τῶν περιοίκων ἐποπτῶν σπουδαίως τὴν ἔκτασιν αὐτῆς περιέκοψεν· ἡ μὲν θέσις «Κοῦρτιε» ὑπεισήληθεν εἰς τὴν Δόλιανην, ἡ δὲ «Μέγας Δένδρον» εἰς Γρεβενίτη καὶ ἡ «Μέγας Κάμπος» εἰς Φλαμπουράρη. Διηπάγη δὲ καὶ ἡ περιοχή Καβάδης ὑπὸ τῶν Γοτισταίων, δωρεάν τὸν κληροπάροικον αὐτῶν ζυγὸν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ τίτλου τῆς ἰδιοκτησίας τῶν διὰ χιλιάδων λίρῶν ἀποτιναξάντων. (Ζ. Α'. σ. 47—48)

29) σ. 43 τοῦ **Βραδέτο** σ. 2, 10, 21, 27, 35, 36, 55. Εἰδὼ οἱ Γερμανοὶ δὲν πάτησαν. «... ἐκ ποιμένων μετενεγκόντων ἐνταῦθα ἀπαξ καὶ διὰ παντός τὰς σκηνάς τῶν ἐκ τῆς Νούκας Σκαμνελίου, πρὸ 254 ἐτῶν» (1616). (Ζ. 102)

«Ἐν Βραδέτῳ ὅπερ ἐπὶ 70 κατὰ συνέχειαν ἔτη ἔδωκε προεστώτας κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα τοῦ Ζαγορίου ἐκ τῆς οἰκογενείας Κοντοδήμου, ἐφώζετο μέχρι χθὲς καὶ πρῶην ἡ οἰκία τοῦ Ἐξάρχου, ἐνός τῶν μελῶν τοῦ οἴκου τούτου, ἔχουσα ἀπεράντους ἀνοικτάς αἰθούσας, (κρεββάτας καλουμένας), ἐν αἷς συνήρχοντο οἱ πρόκριτοι τοῦ Ζαγορίου καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ, ἐξεδικάζοντο ὑπὸ τοῦ προεστώτος καὶ τῶν συμπαρέδρων αὐτοῦ, αἱ κοινοτικαὶ διαφοραὶ καὶ αἱ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἐγίνοντο αἱ περὶ διατηρήσεως καὶ στερεώσεως τῶν προνομίων συζητήσεις. (Ζ. Μ. Β'. σ. 20, 21· σημ. 56).

30) ρ. Β ρ ι ζ ι ἄ τ σ ι α ν ο υ (Δόλιανη)
«Ὁ Σπαχῆς τῆς Βωβουσιᾶς μετὰ τὴν διαλύσιν τοῦ παρὰ τὴν Δόλιανην χωριδίου Βριζιάτση, ἀποδεκατισθέντος (1750-1751) ἐκ πανώλους, ἐξέποιήσε τὸν χώρον αὐτοῦ εἰς Βωβουσιῶτας πλειοδοτήσαντας καὶ αὐτόθι ἔκτοτε διαχειμάζοντας. Ἐπειδὴ δ' ἀκολούθως πρόστιμον ἐξ ἐπισυμβάντος ἐν

(56) Μπράβο Βραδέτο! Αὐτὸ θα πεί: Προκοπή! Πρόσδος! «εἰλίξη» γιὰ μπροστά! Σὲ 50—60 χρόνια, *αγράμματοι* ἀπ' τὴ Νούκα, ἀπ' τὰ *εἰσατήρια* τῆς, μέσα σὲ παλαιὰ με κρεβάτες καὶ «Προεστώτες»!! Κι ὕστερα με τοὺς ἐτς γραμματισμένους; Ὅ,τι ἔκαναν ὅλοι οἱ ἐτς γραμματισμένοι Ζαγορίσιοι: Κάθε πέροι καὶ καλύτερα! Ἀντὶς να καταπιαστούν με τὰ ζωντανὰ ζητήματα τοῦ τόπου μας ἔγραψαν βιβλία καὶ γραμματικὲς που θὰ ξηγηθοῦν στον ἄλλο κόσμο! κτλ. κτλ. Αὐτὸ κάνει το κακό οἱ μὴ νῦν, — ἡ κακὴ «καθοδήγησις» καὶ «διαφώτισις», τὰ κακὰ τὰ γράμματα! τὰ γράμματα που μας μαθαίνουν ὅχι γιὰ το καλὸ μας μα γιὰ το κακό μας!

τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ φόνον ἀπέτισαν οἱ Δολιανῆται, οἱ Βωβουσιῶται ἀπληροκρίωθησαν αὐτοῦ. (Κοῦρ. σ. 9)

31) σ. 32 ἡ **Βωβούσα** (Β-Ι-Α-Σ-Σ-Α-Μπαϊά-σα) Μ. Βλ. 2, 10, 50, 52. Κ. 19[10]1943.

«... συγκαταριθμεῖτο μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μεταξὺ τῶν μεγαλειτέρων χωρίων, ὅτε, συνεχῶς ὑπὸ ληστῶν καταπιεζομένη, διελύθη, καὶ οὕτω πολλοί, ἀκολουθήσαντες τὸν Προϋχόντα τῶν Χατζηγεωργίων, μετώκησαν πλησίον τῆς πόλεως Σερρών» (Ζ. 83)

«Ἀπὸ τῆς Γ'. δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος παρητήθησαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου τῆς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐργασίας ὡς καὶ τῆς ἀποδημίας, ζῶντες ἐκ τῆς ὑλοτομίας καὶ τοῦ ἀγωγίου, ἐσοδεύοντες δ' ἐκ τῶν ὁδροπρῶντων αὐτῶν περὶ τὰς 2.000 λίρας. Ἠρίθμει δὲ τὸ χωρίον τοῦτο μέχρι τοῦ 1810 οἰκογενείας 200, αἵτινες βαθμηδὸν ἔνεκα διαφόρων ληστρικῶν ἐπιδρομῶν μέχρι τοῦ 1824 μετηνάστευσαν εἰς Ῥιχόβον, Σέρρας, Κάτω Τζιουμαγιάν, Νευροκόπιον καὶ εἰς τινὰς τῆς Θεσσαλίας πόλεις, ἐξ ὧν όμως ἐπανήλθον ἱκαναί, τὸ πλεῖστον τῷ 1833, καὶ ἐσχημάτισαν ἐκ νέου τὸ χωρίον τοῦτο, ἐξ οὗ καὶ ἡ ξυλεία διὰ τὸ Ζαγόριον καὶ ἄλλα τῆς Ἠπείρου μέρη ἐξάγεται.» (Ζ. Α' Μ. σ. 73—74).

32) ξ. **Γκοβεϊτσά** Μ. σ. 26, Κ. 23[10]1943

33) ξ. **Γορίτσα**: «Λόφος» Π; σ. 19, 54.

34) ρ. Γ κ ο υ γ κ ο υ ρ ο ὕ τ σ ο υ (Μακρόνη-Τσερνέση) Μ. σ. 29.

35) ρ. Γ ρ α ν ῖ τ σ α: «ὄριον» (Περίληψη) Β. σ. 19, 27

36) σ. 31 τοῦ **Γρεβενίτη** (Γκριμπινέσι) Μ. Βλ. 2, 9, 29, 43, 46.

«οἱ. 226 κατ. 1500· *Κοντσοῦκ Καλωτᾶ* κατ' ἀρχὰς ἀποκαλούμενον, καὶ ἀποτελεσθὲν ἴσως ἐξ ὀλίγων οἰκογενειῶν ἐκ τοῦ Καλωτᾶ, ΒΔ. τοῦ νῦν κατοικησασῶν, ἠρξήθη καὶ κατέστη ἐν τῶν μεγαλειτέρων, ἀφοῦ πολλὰ οἰκογένεια ἐκ τῆς Μπότσας, *συνοικίας τῆς Βοτῶς* καὶ τῶν Γρεβενῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ ὀνομασία ἴσως ἐδόθη, κατέφυγον ἐνταῦθα...» (Ζ. 81, 82)

Σάν μᾶς κατήγγησαν (με τὸ Ἑλληνικό!) τὰ Σχολαρχεῖα πούχαμιν σ' ὅλα μας τὰ χωριά (με τὸ Τούρκικο!) ἐδὼς το 1915 πῆγα κι ἐγὼ μιὰ χρονιά κι ἀποσκόλασα τὸ Σκολεϊό...

Τὸ 1943, τὸ καλοκαίρι, πούηταν τὸ 5ο Γραφεῖο, ἡ Τ.Ο.Σ.Η. κι ἀποκατόπι καὶ τὸ Η. Γ. τὸ καμάρωσα γιὰ τηλεφῶνα βολὰ! Γιατί οἱ λυσισαγμένοι Γερμανοὶ ἀπο τις 21-10-43 ὡς τὸ 1944 που ξεκουμπίστηκαν, τόκαψαν 5—6 βολές κι σκότωσαν 16—17 νοματαίους ἐτς γιὰ γούστο! Ἐνα βυζανιάρικο—αγρονάκι τοῦ Κοσταρέλι ἀπ' τὸ Καβαλάρη—τὸ τρύπησαν με τὴ λόγχη ρίχνοντάς το ἀπάνω στον αέρα;

Φουτσιούνατοῦ! τ' ἄχαρο! Τὶ νίλα εἶδε τὸ καῦμένο! κι πῶς μπόρεσαν καὶ τόκαναν ζᾶπ «τὰ πολιτισμένα» θηρία; !!!

37) ρ. Δελγίνα (Ντέλγκινα): «τόπου περικοπέντος» (Δόλιανη) Μ. σ. 19, 29.

38) ξ. Δεμάτι σ. 9, 31, 44, 51.

«Σύσσωμον τὸ Δεμάτι ἐμετανάστευσε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς Μακεδονίαν, ἐπειδὴ δυναστικῶς οἱ Σπαχήδες αὐτοῦ ἀπῆλθον τελειὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν δεκάτην τῶν προϊόντων. Ἐπανεκάμψαν ὅμως βραδύτερον ἐκλιπαροῦμενοι ὑπ' ἐκείνων στερουμένων διὰ τὴν ἑλλειψιν κατοίκων καὶ τῆς κατ' ἀποκοπὴν καθιερωθείσης δεκάτης».

(Κουρ. 12)

«Τὸ Δεμάτι, οὗ 44 οἶκον. μετηνάστευσαν (ἀπο «δεινοπαθήματα») εἰς Δραγὰν (1820) καὶ ἄλλα τοῦ Ζαγορίου χωρία» (Μ.Α' 48).

39) σ. 17 η Δοδρά Β. σ. 2, 9, 19, 23, 24, 25, 26, 33, 35, 36, Κ. 15[6]1943.

«οἶκ 171 κατ. 1300 Τὸ προϋπάρχον τοῦ χωρίου... ηὐξήθη καὶ κατέστη ἐν τῶν μεγαλειτέρων» (Ζ. 51)

«Καὶ τῶν χωριδίων «Κουτσοδόβρου, Μαυραγγέλου, Ἀσπραγγέλου, Ραντοβάνη, Παλχοχωρίου καὶ Σβεβίνε», πάντων εἰς τὰς μεσημβρινὰς τοῦ θρους Μιτοικὴ κλιτύας κειμένων, οἱ κάτοικοι πρὸ 200 ἐτῶν περὶπου ἤρξαντο νὰ μεταναστεύωσιν εἰς Δοβράν πρὸς συνασπισμὸν καὶ ἀπόκρουσιν ἀπὸ κοινοῦ ἐπιδρομῶν καὶ ἀρπακτῆρων».

(Ζ. Β'. Μ. σ. 40)

«Κακὸ δὲ οὐ βρὰ ἔνεκα τῆς φρίκης, ἣν ἐνεποίουν οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἰς τοὺς ἐπιδρομῆς, ἀπεκαλεῖτο». (Ζ. Μ. Β' 38)

40) ρ. Δόβραις (Τζιοδίλα).

41) ξ. τα Δολιανά: «τόπος χαμηλός» (Κουρ. 14) Π. 28, 40, 46, 53.

«Περὶ δὲ τὸ 1792 τὰ Δολιανά, γεώργια τοῦ Ἀλῆ γενόμενα, ὑπῆχθησαν ἔκτοτε εἰς τὰ Κούρεντα» (Ζ. Α'. Μ 45)

«Πρὸς τακτικὴν δὲ καὶ νόμιμον κτῆσιν (1792) μετὰ τὴν ἀπόσπασιν πωλητηρίων ἐγγράφων ἐκ τῶν πλειόνων τῆς κοινότητος ἐζήτησεν οὗτος τὴν συγκράτησιν καὶ ἐπίσημον ὁμολογίαν καὶ ἐξ ἐκ τῶν προκρίτων αὐτῆς ἀποποιουμένων. Ἐπειδὴ δ' οὗτοι οὐδαμῶς ἔσπερον νὰ ὑπογράψωσιν εἰς τὸ προκαταρκτικὸν ἐκεῖνο πωλητηρίον ἔγγραφο, μετεκαλέσατο αὐτοὺς εἰς τὸ χωρίον Πέραμα. Ἐν δὲ εὐρίσκοντο ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης καταφθάνει ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης καὶ ἀπειλεῖ αὐτοὺς, ὅτι ἤθελε τοὺς καταποντίσει, ἐὰν ἐπέμενον ἀποποιούμενοι νὰ ὑπογράψωσιν εἰς τὸ πωλητηρίον ἐκεῖνο, ὅπερ οὗτος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ οἱ ἀπειλούμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπογράψωσιν. Ἰδὼν δ' αὐτοὺς μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλῆς καὶ συγχαίρων ἐδωρῆσατο ἐκάστῳ ἀνὰ ἓν φέσιον...». (Ζ. Β' Μ. 78)

«Νῦν δὲ... τὸν τιμαλφῆ τῆς ἰδιοκτησίας τίτλον ἀνεκτήσαντο ἐξαγορασθεῖσαι καὶ αἱ κοινότητες «Δολιανά» ἀντὶ 10.500 λιρῶν Ὁθ. [1882]». (Κουρ. 73)

42) σ. 29 η Δόλιανη: «Τόπος φαργώδης» (Ζ. 74) «Κατωφείρα» (σ. μας 19) Μ. 2, 9, 19, 20, 41, 43, 44 Κ. 21[10]1943.

«οἶκ. 89 κατ. 450... ἀπηρτίσθη μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ χωρίου Δελγίνας (τόπου περικοπέντος) κειμένης ΒΑ. καὶ τὴν προσχώρησιν τινῶν κατοίκων ἐκ τοῦ Νιάντοβου καὶ τοῦ ΝΑ. Βριζιατσίου, ἀποδεκατισθέντος περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἔνεκα πανώλους καὶ διατηρήσαντος ἐρείπια ἐκκλησιῶν καὶ οἰκῶν. Ἀλλὰ Βλαχικαὶ τινες οἰκογένειαι, διεσπαρμέναι περὶ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ὡς εἰς τὸν Ἀγ. Ἀθανάσιον, Ἀγ. Τρύφωνα, Σλίσοβον (σημ. 57) Κεραμίδα καὶ «Σκίγγιναν, συνώκηθησαν ἐνταῦθα καὶ συνέτειναν εἰς αὐξήσιν αὐτῆς».

(Ζ. 73—74)

43) σ. 40 η το Δραγαί: «τόπος τερπνός» Μ. σ. 2, 9, 20, Κ. 8; [1]44 (σημ. 58).

«Οἶκ. 65 κατ. 310. Τοῦ τερπνοῦ τούτου χωρίου, ἐξ 6 οἰκῶν τὸ πάλαι συνιστάμενον, οἱ κάτοικοι μετώκησαν, κατὰ τινὰ παράδοσιν ἔνεκα καταδρομῆς τινος, εἰς τὰ Τρίκκαλα. Μετὰ παρέλευσιν δὲ χρόνου τινὸς ἐπανῆλθον μετ' ἄλλων καὶ οὕτως τὸ χωρίον ηὐξήθη». (Ζ. 86)

«Πρὸ 210 περίπου ἐτῶν οἱ κάτοικοι τοῦ Δραγαί ἐμετανάστευσαν παρὰ τὴν Βέρροισαν καὶ ἰδίαν ἐκεῖ κοινότητα ἀπέτελεσαν ἔνεκα τῆς ἀπαγχονίσεως τοῦ ἱερέως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Σπαχῆ, συλλαβόντος αὐτὸν κάσταναν κλέπτοντα» (Κουρ. 8—9)

(Εδῶ το 1943 ἦταν το «Κοινὸ Ἀρχηγεῖο Ζαγορίου» με ἱγγλέζο αξιωματικόν...)

44) ρ. Δρυάνοβο Β. 25. (σύνορο Καμνιά-Λιασκοβέτς). Το Ντριάνοβοπούλο νάηταν κι αὐτο χωριουδάκι.)

45) ρ. «Επάνω χωριό» (στον Αἰμνά-στα Κάτω Σουδενά) σ. 30, 34.

46) ρ. Ζίβ (Ντρεστινίκο) σ. 30.

47) ρ. Ζλάροβο: «τοποθεσία πληθρῆς λάκκων» (Σιουποτσέλι), Β. σ. 25, 26,

48) ρ. Θεοδοσίου (Μακρίνη)

49) σ. 34 το, η Καθαλάρη Β. σ. 2, 25, 26, 40. Κ. 23[10]1943.

«... Οὐπερ τοὺς κατοίκους ἐκ τοῦ βαράθρου τῆς δυστυχίας ἀνασύρας ὁ ἐκ Δρα-

(57) Ἀπ' ἀλάθεμα του τυπογράφου: Σλίβο;

(58) Ἀπο τα 46 σημερινὰ χωριά μας, ἓνα μοναχὰ εἶναι σερχό—«ἀρσενικοῦ γένους», ὁ Ἀϊ Μηνάς· 14 εἶναι θηλυκά, 17 «ουδέτερα» καὶ τ' ἄλλα 14 εἶναι καὶ θηλυκά καὶ ουδέτερα! («το γιατί κι πώς» ἀς... τ' αποβγάλει κι καένας ἄλλος το φίδ' ἀπο 'ν τρύπα!). Γιατὸ τὰ χουμε με δυὸ ἄρθρα: η, το καὶ: σι, τα (στον «πληθυντικόν») καταλήξεις πάλι πολλὰ ἔχουν ἀπο 2—3, χωρία το κορα(κ)ιστικο ἰον, καὶ ἔξωρα που η καθαρέβουσα ἀλλάξε το πρῶτο γράμμα ἀπο Ντ σε Δ, κι ἐς ἔχουμε: η Ντραγάη κι η Δραγάη, το Ντραγαί κι το Δραγαί, τὸ Ντραγάρι κι το Δραγάρι καὶ το... Δραγάριον! Ἀπ' ὅλα τα χωριά με Δ ημεῖς στὴ λωτιανή μας γλώσσα μονάχα το Δεμάτι λέμε με Δ, τ' ἄλλα ὅλα με (Ν)τ=d.

γάθ Δημήτριος Μέγγλας, πιστώσας αὐτοῦς κινδυνεύοντας ν' ἀπαλλοτριωθῶσι τῶν ἰδιοκτησιῶν των, καὶ εἰς Βλαχίαν ὁδηγήσας κατέστησεν εὐτυχεῖς.» (Ζ. Α'. Μ. 83).

50) ρ. Καβύλαις Π. 28. σ. 54: Καλύβια.

51) **Καλμπάκι** «Συνήγαγε καὶ συνώκισε τὸ χωρίον Καλμπάκι (ἴσως Καλυβάκι) παρὰ τὰ Δολιανὰ ἐκ 30-35 οἰκογενειῶν ἐκ τῶν κακουργότερων πρὸς παρενόχλησιν τῶν παρακειμένων τοῦ Ζαγορίου, μηχανώμενος (ο Ἀλήπαιας) ἵνα διὰ τῆς μάλιστα ταύτης πειθαναγκάσῃ τοὺς κατοικοὺς αὐτῶν νὰ ἐπικαλεσθῶσιν τὴν βοήθειαν αὐτοῦ καὶ βαθμηδὸν ἀγρολήται αὐτοῦ καταστῶσιν...

Διειρηθῇ τὸ χωρίον τοῦτο μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ἐρίσαντες κατὰ σύμπτωσιν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ πρὸς τινὰς Τουρκαλβανούς εἰς Ἑλλάδα μεταβαίνοντας ἐσπευσμένως καὶ φονεύσαντες ἐξ αὐτῶν δύο, προῦκάλεσαν φόβου δίκην, ἣν ὑπέστησαν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκείνων ἐπιπεσόντων καὶ καταστρεφάντων τὸ χωρίον τοῦτο διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ περισωθεὶς τοῦ χωρίου ναὸς ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐστία νέας συνοικισμοῦ τῶν διαφυγόντων ἐκ τούτων τὴν ἐκδίκεσιν τῶν Τουρκαλβανῶν, οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων προέβησαν ἐπινεύσει καὶ προτροπῇ τοῦ ἐπισκόπου Βελᾶς Λεοντίου πρὸς κατεδάφισιν αὐτοῦ, αἱ δὲ γαῖαι τοῦ Καλμπάκι διανεμήθησαν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀρτισίτης, Τσερβάρη καὶ Δολιανῶν, παρ' ὧν εἶχον ἀποσπασθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ». (Ζ Β'. Μ. σ. 74—75)· κύτ. σελ. 55.

52) ρ. Καλύβζεζ (Ντριστενίκου) σ. 30.

53) σ. 21 η, το **Καλωτά** Β. σ. 2, 9, 24, 26, 32, 35, 40, 43, 54, 55, Κ. 23]10[1943.

«Οἱκ. 125, κατ. 760. Ἡ μικρὰ αὕτη καὶ ἀσημαντος κατ' ἀρχὰς κωμόπολις κατέστη μία τῶν μεγαλειτέρων, ἀφοῦ τὸ Βισσικόν (θέσις ὕψηλῃ), χωρίον μέγα καὶ σημαντικόν, ἢ Σκαμνιά καὶ τὸ Νεοχώρι ἔνεκεν ἐπιδημίας θανατηφόρου κατὰ τινὰς, διελύθησαν» (Ζ. 55)

(Κι ἀπ' ἄλλα δυὸ χωριά: ἀπο το Καταφί, ὅπως γράφ' ὁ Αχ. ο Τενόπουλος κ' ἀπ' το Μπουμπστά που λέει ο Τάκης ο Θεμελής).

54) σ. 22 η **Καμνιά** Β. 2, 9, 25 Κ. 23]10[43 «... Τὸ παλαιὸν τοῦτο χωρίον αὐξηθὲν τῇ προσχωρήσει καὶ ἄλλων κατοίκων ἐκ τῶν πέριξ διαλυομένων...» (Ζ 56 ἀπο το Ντριάνοβο κι ἀπο ποιά ἄλλα;).

55) σ. 44 το **Καπέσοδο** Β. 2, 9, 19, 21, 26, 34, 35, 37, 55.

«Οἱκ. 67, κατ. 400 .. κατρκήθη ὑπὸ τινων ἐκ Πιτούρνας οἰκογενειῶν, ὕστερον δέ, προσχωρήσει καὶ ἄλλων κατοίκων ἐκ διαφόρων χωρίων, ἠυξήθη καὶ ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ κατέστη ἐπισημοτάτη γονήτειρα πολλῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν» (Ζ. 103. ⁵⁹)

«Κοινοτέρα ἐν Ἠπείρῳ πρὸς δηλώσιν τῆς πατριᾶς κατάληξις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τῶν

Βλάχων σκηνώματα εἶναι ἡ Σλαβικὴ ὀβονοῖον Καπούσκα (κράμβη) Καπούσκοβον καὶ παρεφθαρμένους Καπέσοβον, Μέτσοβον κτλ. (Μαλ. Μ. Α'. σ. 18).

56) ρ. Καπούσκα.

«Παρὰ τὴν Μπάϊαν ἔκειτο τὸ χωρίον «Καπούσκα», οὗ οἱ κάτοικοι εἰς 20 οἶκον. ἀνερχόμενοι, ἔνεκα τοῦ νοσώδους κλίματος αὐτοῦ μετηνάστευσαν εἰς τὸ νῦν τοῦ Καπέσοβου χαμηλότερον μέρος «Μπογκό-ναν» (Ζ. Α'. Μ. 11).

57) ρ. Καστράκι (Ρευνίκο) Π. σ. 28.

58) ρ. Κάστρον (Τσερβάρη)

59) ρ. Καρραπούλι (Κ. Σουδενά) σ. 34 (ἐκεῖ τῷχει Καρακούλι).

60) ρ. Καταφί (Καλωτά).

61) ρ. Καταφύ (Δοβρά) σ. 24.

62) ρ. Κατόυνα: «Στρατιωτικὸς Σταθμός» (Κοῦρ 27· στὸ Σκαμνέλι) Β. σ. 26.

63) ρ. Κατσανάδες: «Στέλεχος λαχάνου» (Σκαμνέλι) Β. σ. 26.

64) ρ. Κατσοούφλι (Λιγγιάδες).

65) ρ. Κάτω Χώρα (Απ. Σουδενά).

66) ρ. Κάτω Χώρα (Απ. Ρεβένια).

67) ρ. Κεραμούδα (Δόλιανη).

68) ρ. Κλινόβον Π. σ. 28.

69) ξ. **Κλειδονιάουστα** (Λιτοβιάνιστα) Π; σ. 10, 19, 28, 51.

70) ρ. Κοζιακός: «Βυρσοδεψεῖον ἢ κατ' ἄλλους, θέσις διὰ βόσκησιν αἰγῶν ἐπιτηδεῖα» (Ζ. 58) Β. σ. 26, (κύττα Τσεπέλοβο-Νεγάδες).

71) σ. 45 το, η **Κοκούλι** Β. 2, 9, 25, 26, 35, 37, 48, 55.

«Οἱκ. 110. κατ. 590. Παρὰ τῇ κωμολέλει ταύτῃ ὑπάρχει κατὰ τὴν παράδοσιν χωρίον, Σελῖο καλούμενον, ὅπερ διαλυθὲν συνείπινειν εἰς αὐξήσιν τοῦτου μετὰ πολλῶν προσχωρησάντων ἐκ τῆς Τσερνίτσας. Ἡ εἰς τὰ Κούρεντα Κουκουλιούς εἶναι ἄραγε ἀποικία τοῦ Κουκουλίου; (Ζ. σ. 106)

72) ρ. Κοντοδόβρα σ. 31 (το **Κουτσοδοβεον** που λέει στη σελίδα μας 45: Δοβρά, εἶναι το ἴδιο ἢ ἄλλο ρημαγμένο χωριό;).

73) ρ. Κορνίσια (Βίτσα).

74) ρ. Κουτσιούκ Καλωτά: Μικρὴ Καλωτά (στο Γρεβενήτι) Μ. σ. 29.

75) ρ. Κράβαρι (Λιγγιάδες).

(59) Απ' αὐτοῦ θα ξεγελιοῦνται καὶ το λὲν πρωτεύουσα, ὅπως ὁ σχολιαστὴς στὴν «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης» τοῦ Φίνλεϋ σελ. 33: «τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἠπείρου 40 χωριά με πρωτεύουσα τὸ Καπέσοβο». Τέτοια αλαθῆματα θα γίνωνται ὥσπου νὰ μελετηθοῦν ὅλα μας τὰ χωριά ἓνα ἓνα, κι πὺ καλλίτερα ἀκόμα ἀπο χωριανούς: **Χωριανολογία!**

Το χωριό μας το Λιασκοβέτζ⁽⁶⁰⁾

Στα παλιά τα συνόρατα: Ζαγόρ με Μαλακάσι, που έφτανε «... ανέκαθεν μέχρι των ανατολικών πλευρών του χωριού Λιασκοβέτζ» (Μαλ. Α' σ. 10).

Απο τα Γιάννινα γραμμή κατά το βοριά λοξά-ΒΑ.: 25-30 χιλιόμετρα· μ' ανήφορο-κατήφορο-ζίκ-ζάκ: 40-60 χιλ. Κοντά στο μέσισμα από το μουλαρόδρομο: Μέτοσοβο — Καλμπάκι· «πλάτος μοίρες: 39,50'· μήκος: 38,39'·»· εκεί πέφτει το χωριό μας το Λιασκοβέτζ!

«... πλαγίως δέ τῷ Μιτσεκέλ, εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἐκ τοῦ δρους Μακρύνου παραφυάδος, —εἰς τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν κλάδων τοῦ βορείου βραχίονος τοῦ Ἀράχθου καταληγουσῆς» (Ζ. Α' σ. 12-13).

Βοϊνίκο· σελ. 2, 9, 24, 26, 28, 35, 51, 53, 45. *Καμένο 2 βολές*: Μιά από τους Τούρκους, στις 5-11-1912 (με το παλιό, κι ύστερα από μία μάχη—απο μακρυά! με τους τότεσνούς αντάρτες μας), που μας κάψανε «οι φίλοι μας» οι Τούρκοι βέβαια, 110-115 σπίτια—δίπατα κι τρίπατα, όλον το καλό το μαχαλά «στο Μεσοχώρι»—τον «δῶθε»... Κι άλλη μία οι λυσσασμένοι Γερμανοί—χωρίς μάχη, χωρίς τίποτα! «πολιτισμένοι Ευρωπαίοι» ετούτοι, που μας το απόκαψαν! Όλον τον «Πέρα» μαχαλά... Γλύτωσαν, πῶς γλύτωσαν άλλη ιστορία, 18-19 σπίτια και μαγειριά! κάμποσοι χαλῆδες, ένας νοβορός—για σμάδι! κι οι Εκκλησιές, ὅξο από το ένα καμπαναριό που τόκαψαν κιαφτό, ὅπως και τη βρύση στο Μεσοχώρι...

Αφτά απόμεικαν στο χωριό μας απ' ὅσα καλά εἶχαμν που λέει ο Λαμπρίδης μας! Και δίχως καμιά απαντοχή—για 'ν ὦρα—να τα ξαναποχτήσουμε!... *Αφτά μὰς ἔκαναν οἱ πολέμοι!* πᾶει πιά το ἐμικρό Παρίσι· μας! Έγινε κιαφτό ὅπως εἶναι ὅλα τα χωριά τῆς Χώρας: ἕνα γυφτοχώρι=φτωχοχώρι πιά!...

Το καλοκαίρι, το 1944 ἄμα ξανάρθαν οἱ Γερμανοί, μὰς σκότωσαν τὸν Νίκο το Μπλανὰ στον Αἶ Χ(ρι)στοφόρο.

(60) Το χωριό μας με το σωστό νόημα: ὁλῶν των χωριανῶν! Ξενητεμένων κι ὄχι! ζωντανῶν και πεθαμένων, μα και κεινῶν που θὰ γεννηθούν!... Καί τὸν Λαμπρίδη μας που ἡ γυναῖκα του ἦταν χωριανή μας: ἡ Ευφημία τῆς Πολυξένης Θερινού—Μεγγιλίδη, και γιαφτό ἔγραψε τόσα πολλὰ κι ὁμορφα για το χωριό μας... Κρίμα μονάχα που δὲν μας τακάναν στο Σχολεῖο μάθημα, το πὸ καλότερο, το πὸ νοστιμότερο και το πὸ ωφέλιμότερο μάθημα!... Εγὼ διάβασα αργότερα το Α' βιβλίο απ' τὸν Τακούλη Γ. Τσιμή—αδερφὸ τῆς Μανούλας μου, και τὸν μνημονέβω τώρα ἐδὼ γιατί μπορεί και να μὴν ἤξερα κι ἐγὼ ἀπο Λαμπρίδη, και ἔτσι μπορούσε να μὴν ἐβγαίνει κι ετούτο το βιβλίο...

«Οἱκ. 200 κατ. ὑπὲρ τοὺς 1000. Ἡ κωμόπολις αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ κυρίως Λιασκοβετοίου, Νιατόβου, ἔνθα ὑπάρχει και μονὴ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ, Πάδων, Ρωμνιάς, χωριδίων περίξ ταύτης κειμένων, καὶ ἐκ τινῶν τῶν τμημάτων τῶν Φραγγάδων, ὡς τοῦ Στρουμπέτικο και Τσανάδων. Κεῖται εἰς κοιλάδα κατὰφυτον ἐξ ὀπωροφόρων, καὶ μὴ, δένδρων, καὶ κατάρυτον· διαιρεῖται εἰς τέσσαρας συνοικίας, διαβρεχομένης ὑπὸ τριῶν χαριεστάτων ρυάκων ἔχει διαστήματα μεταξὺ τῶν οἰκιδῶν μικρά, κήπους πολλοὺς, ὁδοὺς λιθοστρώτους καὶ διάφορα εἶδη ὀπωρικῶν καλλίστων, οἶον γλυκυτάτων καὶ εὐωδῶν μήλων, καλῶν κερασίων, σῦκων. ἄπιων, δαμασκίων, ροδακίων καστάνων, καρῶν κτλ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865 ἰδίως κατανοήσαντες, οἱ κάτοικοι τὸ ἄφορον τῆς γῆς τῶν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν δένδροφυτεῖαν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ φίλου μου Ι. Ἀφθονίδου, καὶ οὕτως ἤδη τὸ Λιασκοβέτσιον ἀριθμεῖ χιλιάδας ὀπωροφόρων δένδρων, τὰ ὁποῖα θὰ παρέχουσιν εἰσόδημα σημαντικὸν μετ' οὐ πολὺ, καὶ θὰ συνεργήσουσιν, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ χωρία συναισθανθοῦν τὴν ὠφέλειαν αὐτὴν καὶ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα αὐτό, ἂν φόρος ὡς ἐπαπειλεῖται, δὲν ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων· ἀλλὰ καὶ γαίῶν δι' ἀραβόσιτον ἐπιτηδεῖων δὲν στερεῖται ἡ κωμόπολις αὕτη, οὐχ ἥττον ὁμῶς παραμελεῖ ταύτας διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἀγρίων χοίρων»⁶¹.

(Ζ. 61-62)

(61) Σένα κιτάπ ἀπο Μπικαγιέδες (1827-1830 (πότες θὰ γίνονταν ἄξιο να το τυπώσουμε ὡς χωριανοί!) λέει για 218 *καπνιάτικα*: σπίτια ανοιχτά—που καπνίζουν, χώρια οἱ γύφτοι! (που δὲν πλήρωναν). Τώρα το χωριό μας ἀπόμεινε με... 218 νοματέους! μαζί με τοὺς γύφτους! (που ὅσο πάν κι δὲν ξεχωρίζουμε πιά...).

— Στο Νιάτοβο εἶναι ο Αἰγιάργης κι ὄχι ο Αἰγνάς που εἶναι δυτικότερα στοὺς «Κήπους».

— Δίπλα ἀπο τίς Πάδες εἶναι ἡ *Νιάγκου* (κῦττα σ. 53· ὅπως πρέπει να κυττάξεις σόλα τα ὀνόματα π' αναβάνονται για να γλέψεις τί λέει τοῦτο το βιβλίο για το καθένα). Ακόμα λέν πῶς ἦταν χωριά κι στίς: Μουτσιάδες, Κουτσιάδες, μὰ δὲν εἶμαστε οἰγουροι ἂν εἶταν ξεχωρο χωριό ἢ «κονάκια—κονάκια» ἀπο το ἴδιο το χωριό. Ακόμα λέν κι για τις Πουλουσουμπριές, κι δὲν ξέρουμε ἂν κι ἡ Περακτοῦρα εἶναι ἡ Παρτοῦρα μας

— Τσανάδες μπορεῖ ἀπο τυπογρ. λάθος νάγιναν οἱ Στανάδες, που ἡ Εκκλησιά εἶναι Λιασκοβετίνι, το σύνγορο εἶναι παρακάτω.

Όσο για τα ἴπουρα που λέει, ὁδίο και σηκῆς και λεφτοκαριές κι ἀμπέλια ἀπο τα 1918-15! Με το Α' κἀνιμοῦ ἔφυγαν πολλοὶ στα ξένα, οἱ ἀξιότεροι κι οἱ πλουσιότεροι, και με

«Μετά τὸν συνοικισμόν (1697) εἰς Ἀγιοσκοβέτες τῶν πέριξ αὐτοῦ χωρίων «Ἁγίου Μηνᾶ», Πάδων, Ῥωμνηᾶς, Μεγάλου Δένδρου, ἔθνα καὶ πίθος 150 ὁκάδων χωρητικὸς καὶ νομίσματα διαφόρων ἐποχῶν εὐρέθησαν, Ἁγίου Γεωργίου, «Σωτήρας» καὶ ἄλλων πρὸς Α. προσήλθον ἐκ Βοσκοπόλεως (1732); ἔτεροι, οἷον ἡ οἰκονόμεια Ἐξάρχου, ἦς μέλη νῦν ὤφηλās ἐν Ρουμανίᾳ θέσεις κατέχουσιν, ἐκεῖ γεννηθέντα τὸ τοῦ χαλκέως ἔργον, κατ' ἀρχάς ἐπαγγελομένη, καὶ ἐκ Φοῦρκας, ἐξ ἧς μετηνάστευσαν πολλοὶ καὶ εἰς Τσεπέλορον καὶ Κουκούλη, διακρινόμενοι διὰ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα αὐτῶν μέχρι τοῦδε». (Ζ. Α'. Μ. σ. 12' 62).

Το χωριό μας στα 1800 ἦταν : Σκολεῖό για γιατρούς καλύτερους απ' τους τοτσουνούς επιστήμονας !

«Θεωρεῖται δὲ ἡ κωμόπολις αὕτη ὡς μία τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ φιλομαθεστέρων, οἱ δὲ πρακτικοὶ τῆς ἱατρικῆς οὐδόλως μῶμον τῇ προσάπτουσι, διότι οὐδέποτε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ χωρίου εἰς χωρίον μεταβαίνουσιν, ἀλλὰ μόνιμως ἀποκαθιστάμενοι εἰς τι μέρος καὶ ἐξοικειούμενοι τῷ κλίματι ἐκείνῳ παρ' ἐπιστήμοσι πολλάκις ὠφέλιμοι φαίνονται !»

τῇ φτώχεια πόπεσε ἀπο κοντά, χάλασε το χωριανικό νοικοκυριό (ο βαλμάς, οἱ ζώνες που δὲν πᾶν τὰ ζωντανά, κλπ. απ' τὸν παλιό Κοινοτικό πολιτισμό μας ...) ἀπο τῇ μιά μεριά. Κι απ τὴν ἄλλη : με το να μας παρουν—σάν ἀρπαγμα—τὰ ριάνια μας, βγήκε το νόημα πὸς το Ἑλλήν. Κράτος δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ατομικὴ ἰδιοκτησία κι ἐτς ἀπολύθηκαν ὅλα : Μπλάρια, γελᾶδια, (πούχαμαν ἐτότες), γίδια μέσα στ' ἀμπελία ! (ανατασιάζω ἅμα θυμάμαι πὸς ἐτρωγαν καὶ τσάκιζαν μπροστά μας : ἀμπόλια ἀπο μὴμιές, κεραστές, ἀπιδιές, τις λεφτοκαριές, τις σινκιές κτλπ).

(62) Το δημαγμένο χωριό Σωτήρα ἦταν στὴν Ἀγιά Σωτήρα καὶ ἐπειδὴ ἦταν κοντύτερα σὺς Φραγκάδες ἄλλαξαν τὸν τόπο με το Στρομπέτοικο, κι ἐτς ἐβγαλαν κι τ' ὄνομα Σωτήρες, (ἀπο πόνο κι γιὰ παρηγοριά :) Ἀπάνω καὶ Κάτω (τὰ Σιάδια).

— Ἀπο τὴ Μοσχόπολι ἦρθαν ὅπως εἶχε πεί ο Λαμπριδης στο Βασιλάκη τὸν Ἀβδή, οἱ φαμηλιές : Ἀδάμ (Ντάμπτοιους), Ἀνδῆ, Ἐξάρχου (στὶς 8 βρύσες), Πλαστήρα, Σίτη καὶ Τσιώτα. Μ' ἀλόγατα κι φοράδες καταφορτωμένες με βελόντες κι πράγματα ἄλλα. Εἰκόνες που λέν πως εἶναι μιά ἀκόμα στὴν Ἐκκλησιά, ὅπως εἶναι καὶ ἓνα βιβλίο (σπανιότατο) τυπωμένο στα τυπογραφεία τῆς Μοσχόπολης που ἔχει καὶ το χρονικό τῆς τοτενῆς Πείνας πούεχε πέσει στὴ Βαλκανική. Κι μορεῖ ἀκόμα «το τραγοῦδι τῆς Γκουσφιρίτσας»—τ' Αἰθαγγελισμοῦ, (κύττα τὰ «Καλούδια μας» σελ. 130) γάναι ἀπο κεί φερμένο γιὰτὶ πούθενά ἐδὼ σιακάτω, δὲν το λέν ἐτσι, κι μονάχα σιακέι—σιαπάνω, κι στ' Ἀρβανίτικα μούειπαν πὸς το λέν...

«Ὁ Rougueville ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν περιγησέων αὐτοῦ θεωρῶν τὸ Λιασκοβέτες ὡς τὸ κυρίαρχον σχολεῖον τῶν ἐμπειρικῶν ἱατρῶν, ἐπαίνει αὐτοὺς ὡς ἀμιλλωμένους πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἐπιστήμονας Κεφαλλήνας καὶ ὑπερακοντίζοντας αὐτοὺς ἐν ταῖς ἐγχειρίσεισι κατὰ ρρακτῶν, λιθοτομιῶν καὶ περιεσφιγμένων κηλῶν, εἰ καὶ παντὶ ἀδασεῖ ἀνατομικῶν γνώσεων... ὁμοτέχνοι τοῦ Χειρῶνος καὶ Κενταύρου μόνιμως εἰς τινα πόλιν ἢ χωρίον ἀποκαθιστάμενοι καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν μετὰ περισκέψεως μετερχόμενοι καὶ ὑπὸ τὴν ἐμφρονα ἱατροῦ ἐπιστήμονος ἐπιτήρησιν ὑποβαλλόμενοι, οὐ μόνον τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν πελατῶν αὐτῶν οὐδέποτε κατεχράσθησαν, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοτιμίας αὐτῶν καὶ φιλοπατρίας μυρίων εὐεργεσιῶν εἰς τε τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, τοὺς συνεγγχωρίους καὶ τὴν πατρίδα παραίτιοι ἐγένοντο. Διεκρίθησαν δὲ μετὰ τοῦτον ὁ Πανταζῆς Ἐξάρχου ἐκ Λιασκοβέτες, οὗ ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνος ὡς Ἀδριανουπόλιτης ὑπὸ τοῦ Α. Γούδα Π. Β. Γ. σ. 252) ἐκλήφθης, παρακολουθήσας (1784) Φιλιππουπόλιτας ἐμπόρους ροδελαιίου εἰς Ἰνδίας προοδεύει καὶ ἀκμάζει (1792-1794), συνεργήσας καὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Καλκούτῃ καὶ καταρτισμὸν ἑλληνικῶν ἐκεῖ ἐμπορικῶν οἰκῶν, υἱὸς δὲ τούτου τῷ 1860 διηύθυνεν ἐκεῖ ἐμπορικὸν δικαστήριον» (Ζ. Μ. Α'. σ. 78-79. 63).

**Πολιτισμένες οἱ Ζαγορίσιες
ἐπολιτίζουν τὸν Κόσμο ὅπου πᾶν !**

«Ὁ πατὴρ τοῦ Σάββα Τσιζούσης Πρίφτης ὦν συνετέλεσε τὰ μέγιστα πρὸς ὑπατάγη τῆς Λέκλης. Ὁ Σάββας κατ' αἴτησιν τοῦ Ἀλῆ ἐνυμφεύθη τὴν χήραν θυγατέρα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐμπορικοῦ ἱατροῦ Πανταζῆ Ἐξάρχου Ἑλένην. Εἰς τοὺς γάμους τούτου, εἰς Λιασκοβέτς γενομένους, παρευρέθη καὶ ὁ Βελῆς. Μετήγαγε δὲ μικρὸν μετὰ τὸν γάμον τοῦ τὴν σύζυγόν του εἰς Λέκλιν ὁ Σάββας, ὑπερσυνετέλεσεν, ἵνα μετακομιθῇ καὶ μεταδοθῇ καὶ τὸ τότε γυναικεῖον ἔνδυμα τοῦ Ζαγορίου εἰς τὸ τμήμα Ριζῆς. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ συζύγου τῆς ἐπὶ ἀνῆλθεν αὕτη μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς εἰς Λιασκοβέτς, οὗς βραδύτερον ἀποκατέστησεν εἰς Νεγάδες, ἢ κόρη μάλιστα αὐτῆς ἐγένετο σύζυγος ἐγγόνου τινὸς τοῦ Χατζῆ Μάνθου, ἑνὸς τῶν πλουσιωτέρων κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Προσθετέον δ' ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης Κωνσταντῖνος, παρακολουθήσας Φιλιππουπόλιτας εἰς Ἰνδίας, ἐμπορευόμενος, προήχη καὶ ἤκμασεν ἐν Καλκούτῃ, συνεργήσας τὰ μέγιστα πρὸς προαγωγὴν ἐκεῖ ἑλληνικῶν οἰκῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ 18' αἰῶνος (ΤΕΠΕΝΛ. σ. 34).

(63) Τώρα καταλαβαίνω γιὰτὶ ἡ Μάννα μου κι ἄλλες χωριανές μας ξέρουν ἐνα φέρουν γύρα» ἄρρωστο, λές κι σποῦδαξαν... ἐπισκέπτειν νοσοκόμες ! Ἐχε παράδοσι λοιπόν, το χωριό μας στὴ γιατροσύνη. Κι

Οι Κλέφτες στο χωριό μας (61)

«Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1886) συμμορία ἐξ ἐπτά ἀπαρτιζομένη καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περιτρίμματος Βαγγέλη Τάκου εἰσέλασε εἰς *Λιασκοβέτσιον* καὶ μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀπαγάγῃ ὡς αἰχμάλωτον τὴν σύζυγον τοῦ Δημ. Μπακόλα, ἱατροῦ ἐμπειρικοῦ, κατεκρεοῦργησεν αὐτήν».

(Ζ. Β' 72—73)

«... Περὶ δὲ τὴν δεκάτην ὥραν μ. μ. τουρκιστὶ τῆς ἐπαράτου δια τὴν σιγμὴν ταύτην ἡμέρας 15 Αὐγούστου τοῦ ... (1884), ἑτέρα συμμορία ἐκ 14 ἀπαρτιζομένη καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Ἀποστολάκη αἰχμαλωτίζει τὸ δεύτερον τὸν ἀτυχῆ ἱατρὸν Ἰ. Μεγγιλιδῆν, ἐξ Ἀνω Σουδενῶν εἰς Λιασκοβέτσιον μεταβαίνοντα καὶ ἀπέναντι Φραγγάδων, ἐνθα ὤπῃ στρατός, φαῖδρά δὲ πανήγυρις συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν πέριξ. Ἀφαίρεσασα δ' ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὰς 140 λίρ. εἰς μετρητὰ καὶ ἄλλα εἶδη ἀπήγαγε τοῦτον εἰς αἰχμαλωσίαν πρὸς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Πίνδον καὶ ἀπέλυσε μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν ἀκριβῶς 70 καὶ ἑτέραν παραλαβὴν βαρῶν λῶτρων ἐκ 500 περίπου λίρῶν». (Ζ. Β' 71)

Ὅταν σκότωσαν τὸν πάππου μου

«... καὶ ἐνθ' ὑπὸ τὰ πιεστήρια εἶχομεν τὸ τεῦχος τοῦτο, τῇ μὲν 12ῃ τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. (1886) λησται ἐνεδρευνόντες εἰς ἀπόστασιν 1½ ὥρας ἐκ τοῦ χωρίου Λιασκοβέτς, ἵνα συλλάβωσι τὸν κοινωφελῆ *Σωτήριον Κοφίτην* (ὁ Πάπους μου ὁ Σ. Χ. Φανίτσιος) καὶ ἀποτινάγτες ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ φεύγοντος καὶ ἐφόνευσαν ...». (Ζ. Β' 72—73)

«*Ἐπίσημοι ἄνδρες*. Χρ. Κλονάρης, πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, Κ. Κλονάρης, ἐκδούς τὴν ἐξ ἀβιβλὸν τοῦ Ἀρμενοπούλου, μείνανσιν ἐν Ἑλλάδι ἄχρηστον μετὰ τὴν νεωτάτην *Ἐμβάσιν* ἔχουσιν, ὑπερέχουσιν κατὰ πολλὰ, Χρ. Ἐξαρχος, βαθύπλουτος ἐν Μολδαυίᾳ, ἀλλὰ λίαν φιλάργυρος, Ι. Μοράρος καὶ Χρ. Παρλαπᾶς, προεστώτες».

Λόγιοι. Π. Γεώργιος, εἰς τῶν τότε καλῶν καὶ ἐναρέτων διδασκάλων· οἱ ἐπιστήμονες ἱατροί· Κ. Κοντόπουλος, Κ. Σταυριδῆς, Γ. Παρλαπᾶς, Ι. Ἀφθονίδης, Μηχαῖλ Μπέλου, ὁ διδάκτωρ τὴν φιλοσοφίαν Α. Σπαθάκης, καθηγητὴς τῆς Ριζ. Σχολῆς καὶ εἰς τῶν ἐκδόντων τοῦ «Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος», Κ. Βακαλόπουλος, καθηγητὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ ἀξιόλογοι αὐτάβελφοι Β. καὶ Ν. Καβούρι, μύσται τῆς Θέμιδος.

Σχολ. Πρόδ. 116 (ἀπο το 1754) ἤδη ἐτῶν ἡ κομὸπολις αὕτη διατηρεῖ δύο καλὰ σχολεῖα. (Ζ. 63—74)

ἀπο τοὺς ἐπιστήμονας πούχαμαν ὡς το 1917, μὰ καὶ ἀπο τῇ «Γιατρικῇ Σχολῇ στο Λιασκοβέτς» παρακαλῶ!

(64) Μπήκαν πολλές φορές οι κλέφτες στο χωριό μας : οι πολλοί με τον Νταβέλη, στον Ανυφαντή, στο Μπακόλα β' βολά, τον Αβδή και τον Τσιμή στο δρόμο κτλπ.

Ἡ κοινή—ἡ χωριανικὴ μας περιουσία τα Κληροδοτήματα

«Εὐεργέται. Β. Κιρκότσιος κατέλιπε 10,000 γρόσια. Ἰ. Ἀδαμίδης, ἀνοικοδομήσας τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου· διεννοεῖτο δὲ νὰ πράξῃ πολλά, ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας του ταύτης πατρίδος, ἀν' ἡ τοῦ Κούζα κακοβουλία δὲν ἀπεστέρει αὐτὸν τοῦ πλοῦτου του· ὁ Γ. Τσορίδης, διαθέσας τὰ ἐν τῷ χωρίῳ κτήματά του πρὸς σχηματισμὸν Παρθεναγωγείου, ὑπεσχέθη νὰ πλουτίσῃ αὐτό, ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἀνέβαλον τὴν ἐκπλήρωσιν, ψυχραίνοντες οὕτω τὴν προθυμίαν τοῦ καλοῦ τούτου πατριώτου· ὁ Γ. Πέτρου συνενεγκὼν δχι ὀλίγα εἰς ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου». (Ζ. 62—63)

«Μὴ ἡ κοινότης Λιασκοβετσίου ἀπὸ τοῦ περισσεύματος τῆς ἐκκλησίας ἐκ 3000 γρ. τοῦ ἐνοικίου τοῦ ὁδομολοῦ αὐτῆς ἐκ 1272 γρ. καὶ τοῦ τόκου λίρ. 88. 100, παρὰ τοῦ αἰοδίου Β. Κιρκότσιου προσενεχθεῖσιν, δὲν δύνανται νὰ διατηρήσῃ Παρθεναγωγεῖον· ἀπαξ τις τῆς εὐθείας διολισθείας δυσκόλως ἐπ' ἀνέστηται» (Αγ. Μ. Α' σ. 132).

«Καὶ ἐν Λιασκοβετσίῳ ἐξ ἀφιερωμάτων καὶ συνεισφορῶν εἶχε σχηματισθῇ Κεφάλαιον ἐξ 60,000 γρ. ἐκ τοῦ τόκου τῶν ὁποίων μετὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας περισσευμάτων οὐ μόνον τὰ Σχολεῖα τῆς κοινότητος ταύτης μέχρι τοῦ 1859 ἀξιοπρεπῶς διετηροῦντο, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀνάγκαι αὐτῆς ἀνεπληροῦντο. Ἀκολούθως δ' ὁ σκοπὸς τῶν κεφαλαίων παρανοεῖται καὶ ἡ κατάστασις ἐπομένως τῶν ἐκπαιδευτηρίων χαλαροῦνται. Διότι 10,000 γρ. ἐκ τούτων *διαρπάζονται*, 20,000 γρ. *ἀνεπιστρεπτί* δανειζονται καὶ 30,000 γρ. ἀνεὺς ἀνάγκης καὶ λόγου τῶν πεπραγμένων πρὸς ἴδρυσιν τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐκκλησίας δαπανῶνται. Ἀξίον δὲ σημαντικῶς εἶναι, ὅτι ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων καὶ συνδρομημάτων μόνον τὰ ὀνόματα τῶν Γιαννιτταίου ἱερέως (1825) καὶ Γ. Σιωφίλου (1848) διετηρήθησαν ἦν δὲ προσωρισμένος ὁ τόκος τῶν ὑπὸ τῶν δύο τούτων προσαχθέντων χρημάτων πρὸς ἐπισκευὴν τῶν κρηνῶν» (Ἀγ. Μ. Α')

«Ὁ ἐν Καλατράτῳ πλούσιος φιλογενὴς Γ. Κων. Ἰζούρογλου ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1872 νὰ χορηγῇ πρὸς διατήρησιν τῆς Σχολῆς ἑτησίως λίρ. 88. 51. Προτίθεται δὲ καὶ εἰς κατάθεσιν ἀναλόγου κεφαλαίου ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ νὰ προβῇ».

«Ὁ ἐν Κωνιπόλει παρεπιδημὼν αἰοδῖμος Βασ. Κιρκότσιος ἀπέστειλε (1865) πρὸς μόνιμον τῆς Σχολῆς βοήθειαν λίρ. 88. 100, ἃς ἡ Κοινότης δανείζει ἐπὶ τόκῳ 8 τοῖς ο.ο. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἡ Ἑλένη Γ. Μπαμπίρη κατέλιπε (1873) εἰκοσὸν 10». (Ἀγ. Μ. Α' σελ. 115)

«Ὁ Γ. Τζούρογλου δραχ. ν. 12,000 πρὸς βοήθειαν σχολικῶν εἰς Λιασκοβέτς... οἱ δὲ *Υἱοὶ Ρουσαμάνοι* κατὰ σύστασιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν βοηθοῦσι κατ' ἔτος πτωχὼν τι κοράσιον εἰς Λιασκοβέτς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ διὰ ἐννέα λίρῶν».

(Ζ. Α' Μ. 68)

Ἑθνικά Κληροδοτήματα & Δωρεά

Ἐκδ. 1925 (σελ. 1512)

Σελ. 722, ... (2501) Ζούρουγλους Γ. δρχ. 23,752,75 κατάθεσις εἰς Ἑθν. Τράπεζαν ὑπ' ἀριθ. 13774|10314 ἐπ' ὀνόματι Ἑλλην. Σχολῆς. Ἐτήσιον ἔσοδον κατὰ προσέγγισιν δρχ. 950.

Ἀριθ. (8273) Ἡ ἐν Λασκοβιτζίῳ τῆς Ἡ. πείρου Ἑλλην. Σχολῆ (47|230).

19 Φορίου 1883 ὁμολογ. 10314 δρ. 13,548,— 7 Ἰουνίου 1888 » 13774 » 10,204,75

Οἱ τόκοι πληρωτέοι εἰς τοὺς Ἐφόρους ἐπικυρουμένων τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐπισκόπου ἢ τοῦ Ἑλληνος Προξένου.

Σελ. 132 (8491) 9 ὁμολογίαι Rente Roumanie λεί 3.000 (Ἵπουργ. Ἐξωτερικῶν). Κατάθεσις 19-1-1915.

Σελ. 409. Γεώργ. Ζούρουγλους, ἔτος διαθέσεως 1883—1888, 1895 : 3 ὁμολογ. Ἑθν. Τραπεζῆς ὑπ' ἀρ. 10.314, 13.774 καὶ 22.254. Ἀξία δρχ. 64.508. Σκοπός : Ἐκπαιδευτικός.

Σελ. 459. Κωνστ. Μονδαλόπουλος 1912. Κατὰθ. εἰς Ἑθν. Τράπεζαν δρχ. 9.988. Σκοπός : Προίκις κορασίῶν.

Σελ. 459. Πολυξένη Μανίκα : 1906 Κατὰθ. εἰς Ἑθν. Τράπεζαν 100 Μετοχῶν Ἡλεκτρικῆς Ἑταιρείας (ἀρ. 37.926—37.950, 38.450—38.475, 45.751—45.775, 48.676—48.700. Σκοπός : Προίκις κορασίῶν.

Σελ. 501. Ἐλένη Ρουσαμάνη : 1906. 1 ὁμολογ. Ἑθν. Τραπεζῆς ἀξία 4.552 ὑπ' ἀριθ. 23.737. Σκοπός : Προίκις ἀπὸρων κορασιῶν κλπ.

Σελ. 541. Μαρία Φάραγκα : 9 ὁμολογ. Ράντας Ρουμανικῆς. Σκοπός : Ἐκπαιδευτικός.

Σελ. 259. Γεώργιος Βαβήρουγλους : 1887. 1|2 Ἀνων. Μετοχῆς Ἑθν. Τραπεζῆς ἀξία 2.000 δρ. Σκοπός : Ἐκπαιδευτικός. Ἐκποιήθη ἡ Μετοχὴ δρχ. 2.000 Κατάθεσις εἰς Ἑθν. Τράπεζαν ὑπ' ἀρ. 35.663.

Σελ. 485. (876) Παγκρατόπουλος Ι. 1914 17 ὁμολογ. Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, ἀξία 1000 Σκοπός : Ἰδρυσις Φαρμακείου.

(65) Το 1912-13 εἶχαμιν στο χωριό μας ἀπ' αὐτὰ τα κληροδοτήματα : 2 δασκάλους, 1 δασκάλα, 1 γιατρό, τα γιατρικά, παντρίες κοριτσιῶν, σιάσιμο τα γυοφύρια κλπ. Το Οικονομικὸ καὶ Κοινωνικὸ Συμβούλιο του Ο.Η.Ε. [εφημερίδες 26 7-52] λέει για τη γιαιτροσύνη πὼς : Σ' ὅλη τη Γῇ το 1950, σὲ 2.400.000.000 ἀνθρώπους ἦταν 900.000 γιαιτροί. Στην Ἰνδοκίνα : ἓνας γιαιτρός στους 50.000, στη Γαλλία (ἡ πιδ καλύτερη) : ἓνας στους 2.000. Στο χωριό μας ὡς το 1912-17 εἶχαμιν ἓναν γιαιτρό σε 350 χωριανούς ! κα τζάμπα ! κα αὐτός κα τα γιατρικά ἀπ' τα κληροδοτήματα!! Περνάγαμιν κα τη Γαλλία!

Τώρα τι ἔγιναν τα κληροδοτήματα κα δέν καρκαλάει πιά γιαιτρός σόλο το Ζαγόρι : Η γῆς ἀνοῖξε κα τα κατὰπξε ; ! ! ἡ . . . ! !!

76) σ. 33 ἡ Λάϊστα (στα Ρομέϊκα, στα Κουτσοβλάχικα : Λάκ(ε)α Μ. Βλ. σ. 2, Κ. 18|10|43.

«Τὸ ἀρχικόν τῆς κώμης ταύτης δνομα Λάκκα ἦν. Οἰκογένεια δ' ἐκ τοῦ χωρίου «Λάσσετε», ἔνθα νῦν οἱ ἀμπελῶνες αὐτῆς, προσχωρήσασαι αὐτόθι μετέδωκαν τὸ δνομα τῆς πατρίδος αὐτῶν εἰς Λάϊσταν μετατραπέν λέγεται. (Ζ. Αον Μ. σ. 8).

«Οἱκ. 364, κατ. 1800. Αὕτη ἐστὶ τὸ μεγαλύτερον τῶν τοῦ Ζαγορίου χωρίων. Ὑψίκομοι ἐλάται καὶ μεγαλοπρεπεῖς πεῦκαι καθιστῶσι ταύτην, ὡς καὶ τὴν Λεονίτσαν, Βωβοῦσαν, Ντοπρίνοβαν κτλ. ζωγραφικωτάτην» (Ζ. 84).

«...πάσα οἰκογένεια ἀπέτινέ τι καὶ ἐκ τῶν βοσκισίμων, πλὴν τῶν ὑπὸ τὴν Βασιλομήτορα τελουσῶν καὶ τῶν τοῦ Ζαγορίου» διὸ καὶ Σπαχῆδες Λαῖστας ἀποπειραθέντες νὰ λάβωσι φόρον... ἀπετράπησαν δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (1250 Ἐγείρας)» (1872) π.χ. (Κουρ. 8)

77) ρ. Λάκκο Κρανιά (Λιγγιάδες)

78) ρ. Λάλοβο (Απάνω Ραβένια).

79) ρ. Λάσσετε (Λάϊστα).

80) ρ. Λαψίστι (Πάπικο).

81) σ. 36 ἡ Λεονίτσα «τοποθεσία κλιμακωτή» (Ζ. 84). «Λεονίτσα λεπτοκαριῶν» (σ. μας 19) Μ. Βλ. σ. 2, 19, 23, 29. Κ. 17-10-1943.

«Οἱκ. 204, κατ. 1270 Ἡ ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου ἀναφερομένη, μετὰ τοῦ Δρυανόβου καὶ Φρεάσταινα χωρία, τῆς περιοχῆς Μαλακασίου. Λιπνίτσα εἶναι αὕτη αὕτη ἡ Λεονίτσα ;» (Ζ. σ. 84).

«Οἱ πρῶτοι τούτου κάτοικοι ἦσαν Ἀλβανόβλαχοι, Μπούϊοι, Μποιάνοι ἀποκαλούμενοι, ὡς ἐν τῷ Δῶ τεύχει Σελ. 16 ἐρρέθη. Ἦσαν δ' ἄγριοι καὶ ἔζον εἰς τρώγλας. Προσεχώρησαν δμως κατόπιν καὶ ἐκ Χασίων καὶ Ὀσδίνης τῆς Παραμυθίας ἱκανοί. Τὰ δυτικά δὲ τοῦ χωρίου τούτου δρια μέχρι τῆς μονῆς Κονίτσης ἐξικνούμενα εἰς ἀπόστασιν 41|2 ὥρων ἀπὸ τῆς Μονῆς Λεονίτσης ἀνεγνωρίσθησαν τῷ 1806 διὰ φερμανίου τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ ἐνεργεία τοῦ ἐπιχωρῶν Καραβέλη, ἐκμισθωτοῦ ἰδιοκτησίας ἐν Θράκῃ τῆς Βασιλομήτορος. (Ζ. Α'. Μ. σ. 7—8 σημ. 66).

(66) Το ὅτι λέει για τρώγλες δέν πρέπει να παραξενέβομεστε ! ὁλ' ἡ ἀνθρωπότητα—ὅλες οἱ φυλές περάσαμε ἀπ' τίς τρώγλες, ποιά γληγορώτερα ποιά υστερώτερα, ἀπ' ὅπθε κα ἀν κρατάμε : ἡ ἀπο τον Αδάμ κα Εὔα ἡ ἀπ' τ' ἀλνάδερα με τις μαϊμούδες. Γιατί κα ἔτς κα ἀλλιῶς γεννηθήκαμιν : μπλέτς ! δίχως σκουτιά κα σπία. Τα σκουτιά, τα σπία κα ὅλα τά τέτοια τάκανε ο ἀνθρωπος μοναχός του ὅστερα ἀπο το διῶτιμο τ' ἀπο τον Παράδεισο. Μα! αὐτὰ κα ἄλλα καλύτερα τα λέν : ἡ Οικονομική εξέλιξη, ἡ Κοινωνική Ἱστορία κλπ. πον δέν μας τάειπαν στα Σκολειά, γιαιτὸ κα παραξενέβομεστε ἄμα ἀκούμε τέτιες ἀλήθειες.

«Τὸ ἐπώνυμον Μπούϊας πρὸ ἑκατονταετηρίδων φέρει καὶ οἰκονομεία τις εἰς Λεοντίσαν τοῦ Ζαγορίου, ἣς ἀπαντα τὰ μέλη ἀνέκαθεν ξανθὰ καὶ ἀτρόμητα εἶναι. Μνημονεύονται δὲ καὶ μέλη τῆς πατριᾶς ταύτης συγγενῇ καὶ ὑμόφυλα τῶν περιούμιων ἐκείνων Μπουϊῶν. Κατῶκου δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τρώγλας, λέγεται, καὶ ἀγρίως διητῶντο, ἀπεκαλούντο δὲ Μπουῖοι καὶ Μπουῖανοι, ἐν οἷς καὶ Θεοδόσιος τις Μπουῖανης, δωρησάμενος μετὰ τῆς συζύγου του Κάλως Ἰακάνοβας τῷ 1647 καὶ τριῶδιον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Τριάδος».

(Μαλ. Α' Μ. 16)

82) Ξ. Λιάπη Μ. σ. 31⁽⁶⁷⁾.

83) σ. 28 το, ἡ **Λιασκοβέτς** το χωριό μου στὶς σελίδες 47—50.

84) ρ. **Λιασκοβέτσι** ⁽⁶⁸⁾. Π.σ. 28, 30.

85) ρ. **Λίνος** (Φραγγάδες).

Λιτοβάνιστα (κύττα Κλειδουνιάουστα).

86) ρ. **Λουτρούν**.

«Ἡ αἰνιγματώδης φύλῃ τῶν Ἀθιγγάνων παρουρθεῖσα εἰς τὴν Εὐρώπην κατῶκησε κατὰ τὸν Μενδελσῶνα ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡπειρωτικαῖς ἀκταῖς.

...πρὸ 40 περίπου ἐτῶν, ἐσκήνουν καὶ παρὰ τὸ **Λουτρούν**, μίαν τῶν πηγῶν τοῦ Καλαμά, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἀνω Βελᾶς καὶ παρὰ τὸ Καλμπακή. Ἐπειδὴ ὁμοῦ συστηματικῶς τοὺς ἐκ τῶν Κάτω Σουδενῶν καὶ Τσερβάρη ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βελᾶς ἐργαζομένους παρηνώχλουν, συντόμως κατεδιώχθησαν καὶ διεσπάρησαν ἐνεργεῖα τῶν ἐν Ἰωαννίνοις προεστώτων τοῦ Ζαγορίου».
(Κουρ. σ. 18—19)

Τὸ πῶς ματωβαμένο χωριό στο Ζαγόρι μας

87) σ. 23, οἱ **Λυγγιάδες** Β. 2, 26, 40.

«Οἶκ. 43, κατ. 250. Κατὰ τὸ ἔτος 1686, ὅπου καὶ ἡ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου Μονὴ τῶν Λυγκιάδων, παρὰ τῷ χωρίῳ κειμένη. ἠτύχησε νὰ διοικῆται ὑπὸ Βησσαρίωνος τοῦ Μακρύ, συνωκίσθη τὸ χωριὸν τοῦτο ἐκ διαφόρων κατοίκων, διεσπαρμένων τῆδε κακεῖσε ἐπὶ τοῦ δρους Μισκέλ. Παῖσιος δὲ ὁ ὑποτακτικὸς τοῦ Βησσαρίωνος ἀποκαλεῖ τοῦτο Ἰλινγιάδες» (Ζ. 56)

«Διεσπαρμένῃ πατριαὶ πολλὰ πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως, (1683) τῆς αὐτόθι Μονῆς ἔτη συνωκίσθησαν εἰς τὰ νῦν χειμερινὰ τοῦ χωρίου οἰκῆματα Προσεχώρησαν ὁμοῦ καὶ πολλοὶ ἐκ Τοζιμουρίας. Διὸ καὶ ἡ προφορά τῶν ἀπογόνων ἐκείνων τραχεῖα καὶ χαρακτηριστικὴ, πονηρὸς δ' ὁ χαρακτήρ αὐτῶν.

(67) Στα Μαλ. Α' σ. 43 λέει πῶς «... οὐδέποτε (ἦταν στο Ζαγόρι) Πέτρας, Λιάπου καὶ Δεμάτη». Ποιὸ νάναι σωστό;

(68) Αποδό νάθην τίποτας καὶ γίνκει το θκό μας το Λιασκοβέτς σὴν ορχή; Κι ἄλλο Λιασκοβέτς σὴν Λεοντίσα (Αργυρόκαστρο) καὶ ἄλλα αλλοῦ: Λιάσκοβικι, Λέσκοβετς κτλπ.

Ἡ ὀνομασία ὁμοῦ τοῦ χωρίου τοῦτου εἶνε ἀξιοσημεῖωτος **Λιγγιάδες**, **Λίγγος**. (Ζ. Α'. Μέρ. σ. 10).

«... Τὸ χωριὸν **Λυγγιάδες** εὐρίσκεται ἐδῶ κτισμένον ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν οἱ Τοῦρκοι τὴν Πόλιν. Ἦταν τὰ σπῖτια ὅλα μαζί ὅπως καὶ τώρα, εἶχαμε 5 ἐκκλησίαις σὲ διάφορα μέρη, Ἀγ. Γεώργιος, Ἀγ. Δημήτριος, Ἀγ. Νικόλαος, Προφήτης Ἠλίας καὶ Ἀγιος Μηνᾶς. Πέρασαν λίγα χρόνια καὶ ἔπεσε στὸ χωριὸ πανούκλα ποὺ χάθηκε τότε πολλὸς κόσμος ἀπὸ τὰ 59 σπῖτια ποὺ ἦσαν ἔμειναν μόνον 6 καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὸ φόβο τοὺς ἐφυγαν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἔκτισαν σπῖτια ἄλλου καὶ χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἵνα μὴ ἔρχονται οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν. 1ὰ σπῖτια αὐτὰ ἦσαν ἓνα στὸ Κατσοῦφλι, ἓνα στὸ Κράβαρι, ἓνα στὰ Μαρμαράλωνα, ἓνα στὴν Ἀμυγαλιά, ἓνα στὸ Λάκκο Κρανιά, ἓνα στὴ ράχη λ... καὶ ἓνα στὸ Περιστερί. Τότε ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτὴ εἶχε ρημάξει ἐντελῶς, τὰ σπῖτια ὅλα ἔπεσαν, αἱ ἐκκλησίαι ἐπίσης ἔπεσαν ὅλες, ζῶα πολὺ ὀλίγα εἶχαν μείνει. Πέρασαν ἀπὸ τότε 150 χρόνια, ἡ ἀσθένεια ἔπαυσε πλεον, ὁ κόσμος σιγά σιγά ἐπολαπλασιάζετο, τὰ ζῶα ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν πλεον νὰ ζοῦνε χωριστὰ. Σύμπτωσις ἐκείνῃ τῇ χρονίᾳ ἦλθε στὸ χωριὸ μας ἕνας ἀπὸ τὰ Γιάννινα ποὺ λέγονταν Βησαρίων, εἶδε τὴν τοποθεσίαν καὶ ἐσκέφθη νὰ κτίσῃ τὴν ἐκκλησίαν ἁγ. Γεώργιος καὶ νὰ μαζευτοῦν ὅλα τὰ σπῖτια γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἔτσι καὶ ἔκανε. Κάλεσε μερικοὺς ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔκοψαν τὸ δάσος ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὰ ξύλα αὐτὰ ἔκτισαν ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν, ἐπλήρωσε κτίστας καὶ ἔτσι ἔκτισε προσωρινῶς μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν ἁγίου Γεωργίου. Ὁ κόσμος ἔπειτα ἔκτισαν σπῖτια ὀλόγυρα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκῶν ἐφθασε πάλιν τὰς 59». (*)

Τὸ 1943 στὶς 3 τ' Αἰδημήτρῃ πέρασε κι ἀπεδῶ ὁ «σύγχρονος Γερμανο-Εὐρωπαϊκός Πολιτισμός»!!! Για νὰ τρομοκρατήσουν ἢ Ἡπειρο ποῦεκα ἔσηκωθεῖ ὅλη στο ποδάρι, οἱ λυσσιαγμένοι Γερμανοὶ πῆγαν ἐξεπιτηδες μιά Κυριακίτσα το πρωῒ, ἀπο τὰ Γιάννινα, μάζεψαν ὅσους βρήκαν—καμιά 90αριά νοματέους ἀπο τοὺς 273, κι τοὺς ἐσφαξαν κι τοὺς σκότωσαν πολιτισμένα ἀλλὰ Γερμανο-Εβρωπαϊκά!!! ἔκλειζοντάς τοὺς κτλπ. κτλπ. Γλύτωσαν μοναχὰ 3—4! Ἐνα βυζανιάρικο γλύτωσε σάν ἀνακατέφτηκε μὲ τὰ αἱμάτα κι μετ' ἄντερα τῆς Μανούλας του!!!

Πέρνουμε τὰ παρῆκτω νοῦμερα ἀπο το βιβλίον τοῦ Κ. Παπαγεωργίου (1946) «Οἱ Λυγγιάδες»:

Σφάχτηκαν: παιδιὰ καὶ κοπέλες 0—20 χρονῶν: 42! καὶ μεγάλοι ἀπο 21—90 χρο-

(*) Χρ. Γ. Σοῦλῃ Ἡπειρωτικαὶ ἐνθυμώσεις καὶ ἐπιγραφαὶ ἀπ' το βιβλίον: Παρατηρήσεις εἰς τὴν νεωτέραν Γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου, Κ. Στεργιοπούλου 1987 σ. 21.

νών 43! Σκοτώθηκαν άντρες απο 27—40 χρ. 151 και γυναίκες απο 17—75 χρ. 30! παιδιά απο 1—16 χρονών 14 και κοπέλες απο 2—17 χρονών 21!!

Πώς γινήκαν άξιοι κι τάκαναν αζάπ;!!

88) ρ. Μ α κ ρ υ γ ι ά ν ν η (ΤζιοDίλα)

89) σ. 38 το, η Μ α κ ρ ύ ν ο υ η ο Μ. σ. 2, 9, 20, 23, 24, 35, 40, 45, 54, Κ. 8;]1]44

«Οίκ. 96, κατ. 450. Τό σμικρότατον τοῦτο κατ' αρχάς χωρίον ηῤξήθη, πολλῶν οἰκογενειῶν ἐκ τῶν διαλυθέντων χωρίων Θεοδοσίου, Πετρίτσας καὶ Γκουκουρούτσου μετοικησάντων εἰς αὐτό. (Ζ. 85)

90) σ. 13 το Μ α ν α δ έ ν τ ρ ι (κῦττα Βεζίτσα) σ. 2, 9, 34, 35, 42

«Οίκ. 106, κατ. 700. Ἡ εὐάριθμος καὶ ῥάσιμητέρα, ἀλλ' εὐαρωτέρα καὶ τερπνοτέρα αὕτη ἐνορία τῆς Βεΐτσας, ηῤξήθη μετὰ τὴν χάριν ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος, ἔλυσιν τῶν ἀρχόντων ἐκ τῆς Βασιτανίας εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ τὴν διηλεκτὴ αὐτῶν ἀποκατάστασιν πρὸ τοῦ ἔτους 1400, ὡς καὶ μετὰ τὴν προσχώρησιν καὶ ἐτέρων ἀκολουθῶς κατοίκων ἐκφευγόντων ἐκ διαφόρων διαλυομένων χωριδίων, καὶ ἰδίως τοῦ κατὰ τὸν Ἄγ. Ἰωάννην». (Ζ. 37, 38).

91) σ. 20 το, η Μ α ν α σ σ ῆ Β. σ. 2, 9, 25, 26, 35, 40, 54. Κ. 23]10]43.

«Οίκ. 59, κατ. 430. (Ζ. 55).

92) ρ. Μ α ρ μ α ρ ά λ ω ν α (Λυγγιάδες).

93) ρ. Μ α υ ρ ά γ γ ε λ ο ς Β. σ. 25, 26, 45.

«Οἱ μὲν εἰς Δοβράν Βοϊνίκηδες ὥρωντο ἐκ τοῦ Μαυραγγέλου» (Ζ. Β'. Μ. 7).

94) σ. 5 το Μ α υ ρ ο δ ο ῦ ν ι Π. σ. 2, 28, 41.

«Οίκ. 40, κατ. 200. Κείμενον ἐπὶ λόφου ἔχει ὀρίζοντα ἐκτεταμένον καὶ ἀπέχει τοῦ Μεσοβουνίου]12 ὥρ. Πρὸς Α. Σχολ. Μόνον Κοινόν». (Ζ. 19)

95) ρ. Μ ε γ α δ έ ν τ ρ ο (στο χωριό μου).

96) ρ. στο Μ ε γ α δ ρ ό μ ο στο χωριό μου, στη Ράχη του Κασιόντα φαίνονται Μνήματα κι άλλα απομνάρια απο παλιό χωριό α ν ο μ ά τ ι σ τ ο.

97) σ. 3 το Μ ε σ ο β ο ῦ ν ι σ. 2, 28.

«οίκ. 21, κατ. 130. στερουόμενον δυστυχῶς σχολεῖον, ἀπετελέσθη ἐκ νέου, καταστραφέν, ἐκ ζευσιγίων. τοὺς ὁποίους πρὸ 125 ἐτῶν ὁ ἡγουόμενος τῆς Μονῆς τῆς Ἀρτοίστης Δαμιανός πρὸς καλλιέργειαν τοῦ τόπου του ἀλλαχόθεν μετήνεγκε» (Ζ. σ. 19 δηλαδὴ στὶ 1745).

98)—Μ η λ ι ω τ ά δ ε ς Β; σ. 26, 31.

«Ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μηλιωτάδες δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀποτίσωσι πρόστιμόν τι ἕνεκα φόνου ἐπισυμβάντος κατὰ τὰ ὅρια τοῦ χωρίου αὐτῶν, ὑπεθήκευσαν τὰς ἰδιοκτησίας των εἰς τινα μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ ἀκολουθῶς εἰς τινα τοῦ χωρίου αὐτῶν ἱέρειαν, ὅφ' ἥς μὴ

ἀποζημιουμένης ἐπωλήθη εἰς τὸν δισέγγονον τοῦ Ἀμούοιχα Καμπέρ Ὁσμάν Ἐφένδην κατὰ νόμον» (ΤΕΠΕΝΑ σ. 7—8. Γιαφτό το λέμε: Στοῦ Καμπέραγα).

99) — Μ ο γ κ λ ι ο ῦ ς Β; σ. 26, 29, 31, Κ. 23]10]43

«Πρὸς ἀποφυγὴν προστίμου ἕνεκα ἐπισυμβάντος φόνου εἰς τὴν «επιφέρειαν τοῦ χωρίου Μ ο γ γ λ ι ο ῦ ς οἱ κάτοικοι...αὐτοὶ ἐνδεδεῖς καὶ ἀθλοὶ ὄντες ὑπέβαλον ἑαυτοὺς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Σπαχῆ των Πασιόμπεῦ, ὑποσχεθέντες αὐτῷ λόγῳ προστασίας καὶ δεκάτης 20 ἐπὶ τοῖς 100 ἐκ τῶν προϊόντων αὐτῶν, ὅπερ εὐκόλως καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς 30 ἐπὶ τοῖς 100 κατήνησεν». (Κουρ. σ. 12)

100) ρ Μ ο υ τ σ ά δ ε ς (παραπάν' απο το Πέραμα) Β σ. 26)

101) σ. 46 η Μ π ά τ ι α : «Θερμός» (Ζ Α' Μ 35) «Μπάγιος=ἀδελφός ἦ κατ' ἄλλους Μπάγια=μαντεία. Οίκ. 151, κατ. 840. Τό Κεντρικόν τοῦτο τοῦ Ζαγορίου χωρίον εἶναι παλαιόν, ὡς εἶπομεν, ἀναφερόμενον μετὰ τῶν συνθηκολογησάντων. Ηῤξήθη δέ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Μεγάλης Τσερνίτσας τῆς Μικρᾶς. (Ζ. 108, ἐστὶ τόχαι ο τυπογράφος). Β. σ. 2, 10, 25, 26.

102) ρ. Μ π ά λ τ ο Γ κ ο ρ τ ζ ι ά (κῦττα Βιχάν) Π. σ. 18.

103) ρ. Μ π ε ῖ τ ά ν η Μ σ. 29 Ἦταν κοντά στο Μαναστήρι που λέει στα Ζ. Α'. Μ. σ. 51; «μεταξὺ Μπριάζας, Περιβολίου καὶ Βωβούσης, κείμενον καὶ εἰς τὸ Ζαγόριον ἀνήκον, τὰ εῤεπια οἱ Μπραζιώτοι «Καλουγκαρέση» καλοῦσι».

104) ρ. Μ π ε σ τ ρ ί τ σ η Μ. 29 (η Πετρίτσα; Μακρίνη Τσερνέση)

105) ρ. Μ π ο υ λ τ σ ι ά τ ι κ α Κ α λ ό β ι α (κοντά στη Γαβρισιά).

106) σ. 18 η, το Μ π ο ῦ λ τ σ ο υ η Β. σ. 2, 9, 26, 40. Κ. 15]6]43.

«...Οίκ. 84, κατ. 450. Πρὸ 280 περίπου ἐτῶν κτηνοτρόφοι τινὲς οἰκογένοιαι τῆς Γαβρισσιόυς, χωρίου τῆς περιοχῆς τῶν Κουρέντων, ἔνθα μέχρι σήμερον καλόβια ἡσιπώμεναι φαίνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουλτοάτικα Καλόβια, μετώκησαν περὶ τὸ νῦν Μπούλτσι...εἰς τρεῖς διαφόρους θέσεις. Ἀδελφθεῖσαι δέ μετὰ ταῦτα προσχώρησαι καὶ ἄλλων κατοίκων ἐκ διαφόρων χωριδίων καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ Πετσάλη, συνκίσθησαν περὶ τὸ ἔτος 1698 ἐνταῦθα καὶ ἤρξαντο νὰ μετέρχωνται ἰδίως τὴν ξυλουργικὴν ὄθεν, καὶ μέχρι σήμερον Ματεράδες ἐπονομάζονται». (Ζ. σ. 52-53)

107) ρ Μ π ο υ μ σ τ ά (Καλωτᾶ),

108) ξ. Μ π ρ ά τ ι α Β. σ. 26, 31.

109) ρ. Μ π ό τ σ α (Γρεβενήτι, στην Αγιά Παρασκευή, κῦττα Βοτσά).

110) σ. 26 οἱ Ν ε γ ά δ ε ς Β. σ. 2, 9, 20, 26, 29, 35, 37, 38, 40.

«... Νεάγου ὑπὸ τῶν Βλάχων καὶ Νεά-

τοιαυτή αποκαλείται και σήμερα» (Κουρ. 24) «... καταλήξω... ίαση προς σχηματισμόν της πατριδος του υπό της ρίζης δηλουμένου, οἷον Νεάτοισαν [Νεγάδες]» (Μαλακ. Α' Μ. 18).

«οἶκ. 80 κάτ. 690. Κατ' ἀρχάς ἡ κωμόπολις αὕτη ἔνδεκα μόνον οἰκίας εἶχε καὶ ταύτας σμικροτάτας, μετὰ δὲ ταῦτα, ἀφοῦ τὰ χωρία Κοζιακὸ (βυρσοδεψείον ἢ, κατ' ἄλλους, θέσις διὰ βοσκὴν αἰγῶν ἐπιτηδεύει) καὶ Χάσσια κατεπιέσθησαν σφόδρα, πολλὰ ἐκεῖθεν οἰκομένειαι μετώκησαν ἐνταῦθα, καὶ οὕτως ἠρξήθη μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, δὲν ὑπερίχεν ὅμως οὐδόλως τῶν ἄλλων κατὰ τὸν πολιτισμόν. Ἀφοῦ δὲ ἤρχισαν οἱ κάτοικοι νὰ ξενιτεύωνται ἀπασάπαντες, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, πανταχοῦ τῆς Βλαχίας, Μολδαβίας, Βεσσαραβίας, Αὐστρίας κλπ. ἡ κωμόπολις αὕτη ἐφθασεν εἰς περισπὴν τινα. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1827 συμβῆσα ἐπάραιτος ληστεία καὶ ἄλλαι τοιοῦτου εἵδους αἰτίαι ἠνάγκασαν πολλοὺς νὰ ἀποσυρῶσιν οἰκογενειακῶς, καὶ οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν παρήκμασε τὸ χωρίον τοῦτο. (Ζ. σ. 58).

«Εἰς τὴν κώμην ταύτην ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Μαθηματικὴ Γεωγραφία, διότι ἡ σχολὴ αὐτῆς εἶχε πρὸ τοῦ 1830 καὶ σφαῖρας «ὕδρογειον, οὐρανίαν καὶ κρικωτὴν ἐξ ὀρυχάλκου, λατινιστὶ ἐκδοθείσας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐνῶ ἡ Ζωσιμαία βραδύτερον φροντίδι τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς Ἀ. Σακελλαρίου ἐπρομηθεύθη τοιαύτας Γαλλικῆς ἐκδόσεως».

(Ζ. Α' Μ. 52)

111) ρ. Νι ά γ κ ο υ (στο χωριό μου) φαίνονται τα μνήματα, καὶ στ' ἀμπέλι της Μπερικέτους, στὴν κερασιάτης, ἦταν ἡ ἐκκλησιά, λέν).

112) ρ. Νι ά τ ο β ο (στον Ἀϊ Γιώργη στο χωριό μου) κύττα κι Δόλιανη) Β. σ. 41.

113) ρ. Νι ο χ ώ ρ ι (Καλωτά· ὅπου τῶν ρα οἱ «Πασχοτάδες» κι οἱ «Ανδρεάδες».

114) ρ. Νι ρ έ ζ ι α ς: «τοποθεσία ἀπόρθητος» (Στολοβό) Β. σ. 26, 55.

115) ρ. Ν ο ύ κ α (Σκαμνέλι) Β. σ. 26, 44.

116) σ. 35 το Ντομπρίνοβο Μ. βλ. σ. 2, 9, 50.

«1) 2 ὦρ. Δ. (ἀπο το Παλιοχώρι) οἶκ. 73, κάτ. 610» (Ζ. 84).

«Σπουδαῖος ὁ ἐκ Τεπελένης τῆς Μονῆς ἡγούμενος Κυπριανὸς συνέβαλετο 1816 πρὸς μεταφορὰν ὁδῶν ἀπὸ μιᾶς περίπου ὥρας εἰς Δοβρίνοβον.

Ἀλλ' ἤδη τὸ ὁδωγαγεῖον περιῆλθεν εἰς κακὴν κατάστασιν εἰ καὶ οἱ πατέρες τῆς κοινότητος ταύτης ἀπὸ τοῦ ἰδρωτός τοῦ πένητος 47.000 (γρόσια) δῆθεν ἐδαπάνησαν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀρχαιότερον 1694 ἱερεῖαι ἐνταῦθα ἐμόναζον. (Ἄγ. Μ. Α' 52-53)

Διατὶ δὲν ἐκποιοῦσιν τοὺς ἀγρούς, κήπους καὶ ἀμπέλους τῆς κατερειπομένης

ἤδη παρὰ τῇ κώμῃ, Δοβρίνοβον Μονῆς πρὸς ἐπαύξεισιν τῶν πόρων τοῦ συσταθέντος ἐκεῖ Ραπτηρίου Ἰνα ὄντως εἰς Παρθεναγωγεῖον μετατραπῇ» (σ. 95—96 Ἀγαθ.).

117) ρ. Ν τ ό μ π ρ ο υ (στο Καβαλάρι;) Β. σ. 26, 40.

118) σ. 30 η, το Ντρεστενίκου-η-ο Μ. σ. 2, 29, 30, 40.

«οἶκ. 100 κάτ. 700. Κατωκῆθη κατὰ παράδοσιν τὸ πρῶτον ὑπὸ ποιμένων ἀλβανῶν, ὅθεν καὶ οἱ ὄμοροι τοῦτου Βλάχοι τὸ ἀποκαλοῦσιν Ἀρμπανέσι, ὅ ἐστὶ Ἀλβαντοχώρι. Ἐκτὸς δὲ τοῦτου οὐδέποτε ἐνταῦθα ὠμιλεῖτο ἡ Βλαχικὴ γλῶσσα, ἀλλ' ἀνέκαθεν, κατὰ τὴν παράδοσιν, τετριμμένως ἡ Ἑλληνικὴ μετὰ πολλῶν ἀλβανικῶν λέξεων.

Ἀναφέρεται δὲ μετὰ τοῦ Δρυανόβου κατὰ τὸ ἔτος 1319, ὅτε ὁ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἐπανέκτησε τὴν Ἠπειρὸν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Θωμᾶ, δεσπότης τῆς Ἠπείρου, ὡς ἰδιοκτησίᾳ Ἰωαννίτου τινός». (Ζ. 76—81· σημ. 62).

— Ν τ ρ ι ά ν ο β ο κ. Δρυάνοβο.

119) ρ. Ν υ φ ί τ σ α Π. σ. 28 54.

120) ρ. Ο π ά (Ἄπα ἢ Ὀπάτσια) «...μεταξὺ Δολιανῶν καὶ Καλπᾶκη, ἐπὶ ῥάχεως παρὰ τὴν λεωφόρον πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἡ ὄχυρά, λέγω, Πολίχνη Ὀπά.

Καλεῖται νῦν πᾶσα ἡ περιοχὴ τῆς ὄχυρᾶς ταύτης πολίχνης. ἔνθα ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀλῆ καὶ ταμβακόμυλος ἐκτίσθη, νῦν δὲ πλὴν τῶν ἀφθόνων καὶ ὑπερμεγέθων κεράμων μόνον ἀλευρόμυλος εἰς τὸν τεκὲν τοῦ Τεπελενίου ἀνήκων, ἀπαντᾷ, Ὁ π ά ῖ α ἢ Ν ο π ά ῖ α. Διότι παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις εἰς πολλὰ ὀνόματα ἀπὸ φωνήεντος ἡ διφθόγγου ἀρχόμενα προστίθεται τὸ ν οἷον οἰκοκύρης νοικοκύρης. Ἐκ πάντων δὲ τούτων καταφαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Π. Ἀρ. (Χρ. Τ. β', σελ. 55) γράψας, ὅτι τὸ φρούριον τῆς Ὀπῆς εἶναι αὐτὸ τὸ Λαχανόκαστρον, ἡπατήθη». (Κουρ. σ. 36· κύττα Βελᾶ σ. 42).

121) ξ. Οσανίτσα (Πάπιγκο).

122) ρ. [Σ]Π ά δ ε ς (στο χωριό μου).

123) ρ. Π α λ ι ο κ ά λ β α (Ντρεστενίκο) σ. 30.

124) ρ. Πα λ η ο χ ώ ρ ι στ' Ἀπάνω Σουδενά κι ἄλλο Παλιοχώρι στα Κ. Σουδενά: το Σμολιάσο. Το Πα λ η ο χ ώ ρ ι (Δοβρά) εἶναι τοῦτο.

Ἀπεδῶ ἀνέβαιναν οἱ Γερμανοί, γιὰ φτῶ κι οἱ δικοί μας εἶχαν καρπούλι «φυλάκιο ο Φεῖξος» ὅπως ἤλεγαν το παληκάρι μας που σκότωσαν οἱ καταχτητές ἐδῶ κοντά. Καλὰ το λέν: Πα λ η ο χ ώ ρ ι ο Φεῖξος! Γιατὶ ἦταν κι τὸ χωριὸ Παληκάρι:

«Πρὸς Μ. τῶν Ἀνω Σουδενῶν 3) 4 πε-

(62) Τα «Ζαγοριακά» ἐδῶ ἀπ' δάν 4 σελίδες, ἀντὶ 76—77 ἔχουν 76—81.

νών 43! Σκοτώθηκαν άντρες απο 27-40 χρ. 15! και γυναίκες απο 17-75 χρ. 30! παιδιά απο 1-16 χρονών 14 και κοπέλες απο 2-17 χρονών 21! 1

Πώς γίνηκαν άξιοι κι τάκαναν αζάπ;! 188) ρ. Μακρυγιάννη (ΤζιοDίλα)

89) σ. 38 το, η Μακρύνου η ο Μ. σ. 2, 9, 20, 23, 24, 35, 40, 45, 54, Κ. 8; 1144

«Οίκ. 96, κατ. 450. Τό σμικρότατον τοῦτο κατ' άρχάς χωρίον ηδύηθη, πολλών οικογενειών εκ τών διαλυθέντων χωρίων Θεοδοσίου, Πετρίτσας και Γκουγκουρούτσου μετοικησάσων εις αυτό. (Ζ. 85)

90) σ. 13 το Μαναδέντρι (κύττα Βεζίτσα) σ. 2, 9, 34, 35, 42.

«Οίκ. 106, κατ. 700 'Η ευάριθμος και άσημοτέρα, άλλ' ευδοωτέρα και τερπνοτέρα αυτή ένορία της Βεΐτσης, ηδύηθη μετά την χάριν άλλαγής του κλίματος, έλευσιν τών αρχόντων εκ της Βασιτανιάς εις την μονήν του Προφήτου 'Ηλιοῦ, και την διηνεκή αὐτῶν άποκατάστασιν πρό του Έτους 1400, ως και μετά την προσχώρησιν και έτέρων άκολουθῶς κατοίκων έκφευγόντων εκ διαφόρων διαλυομένων χωριδίων, και ιδίως του κατά τόν 'Αγ. 'Ιωάννην». (Ζ. 37, 38).

91) σ. 20 το, η Μανασσῆ Β. σ. 2, 9, 25, 26, 35, 40, 54. Κ. 231043.

«Οίκ. 59, κατ. 430. (Ζ. 55).

92) ρ. Μαρμαράλων α (Λυγγιάδες).

93) ρ. Μαυράγγελος Β. σ. 25, 26, 45.

«Οί μὲν εις Δοβράν Βοϊνίκηδες ώρμῶντο εκ του Μαυραγγέλου». (Ζ. Β'. Μ. 7).

94) σ. 5 το Μαυροδούνι Π. σ. 2, 28, 41.

«Οίκ. 40, κατ. 200 Κείμενον επί λόφου έχει όρίζοντα έκτεταμένον και απέχει του Μεσοβουνίου 112 ώρ. Πρός Α. Σχολ. Μόνον Κοινόν». (Ζ. 19)

95) ρ. Μεγαδέντρο (στο χωριό μου).

96) ρ. στο Μεγαδρόμο στο χωριό μου, στη Ράχη του Κασιόντα φαίνονται Μνήματα κι άλλα απομινάρια απο παλιό χωριό ανωματίστο.

97) σ. 3 το Μεσοδούνι σ. 2, 28.

«οίκ. 21, κατ. 130., στερούμενον δυστυχώς σχολείου, άπετελέσθη εκ νέου, καταστροφέν, εκ ζευγιδών, τούς όποιους πρό 125 έτών ό ήγούμενος της Μονής της 'Αρτοίστης Δαμιανός προς καλλιέργειαν του τόπου του άλλαχόθεν μετήνεγκε» (Ζ. σ. 19' δηλαδη στα 1745).

98)-Μηλιωτάδες Β; σ. 26, 31.

«'Επειδη οι κάτοικοι του χωρίου Μηλιωτάδες δέν ήδυνήθησαν ν' άποτίσῃσι πρόστιμόν τι ένεκα φόνου έπισυμβάντος κατά τά όρια του χωρίου αὐτῶν, όπεθήκευσαν τας ιδιοκτησίας των εις τινα μητροπολίτην 'Ιωαννίνων και άκολουθῶς εις τινα του χωρίου αὐτῶν Ιέρειαν, όφ' ης μη

άποζημιουμένης έπωλήθη εις τόν διαέγγονον του 'Αμούσιγα Καμπέρ 'Οσμάν 'Ε. φένδην κατά νόμον» (ΤΕΠΕΝΑ σ. 7-8. Γιατό το λέμε : Στου Καμπέραγα)

99) — Μογκλιούς Β; σ. 26, 29, 31, Κ. 231043

«Πρός άποφυγήν προστίμου ένεκα έπισυμβάντος φόνου εις την 'εσιφέρειαν του χωρίου Μογγλιόο οι κάτοικοι...αὐτοῦ ένδεεις και άθλιοι όντες όπέβαλον έαυτούς εις την προστασίαν του Σπαχή των Πασιόμπεῦ, όποσχεθέντες αὐτῷ λόγω προστασίας και δεκάτης 20 επί τοις 100 εκ τών προϊόντων αὐτῶν, όπερ εύκόλως και μετ' οῦ πολυ εις 30 επί τοις 100 κατήντησεν». (Κουρ. σ. 12)

100) ρ. Μουτσάδες (παραπάν' απο το Πέραμα) Β σ. 26)

101) σ. 46 η Μπάτα: «Θερμός» (Ζ Α' Μ 35) «Μπάγιο=άδελφός ή κατ' άλλους Μπάγια=μαντρία. Οίκ. 151, κατ. 840. Τό Κεντρικόν τοῦτο του Ζαγορίου χωρίον ειῖναι παλαιόν, ως ειπομεν, αναφερόμενον μεταξύ τών συνθηκολογησάντων. Ηύξήθη δέ μετά την διάλυσιν της Μεγάλης Τσερνίτσας της Μικράς. (Ζ. 108, έτσι τόχει ο τυπογράφος). Β. σ. 2, 10, 25, 26.

102) ρ. Μπάλτο Γκορτζιά (κύττα Βιχάν) Π. σ. 18.

103) ρ. Μπεϊτάνη Μ. σ. 29 'Ηταν κοντά στο Μαναστήρι που λέει στα Ζ. Α'. Μ. σ. 51: «μεταξύ Μπριάζας, Περιβολίου και Βωβούσης, κείμενον και εις τό Ζαγόριον άνήκον, τά έρείπια οι Μπραζιῶτοι «Καλουγκαρέση» καλοῦσι».

104) ρ. Μπεστρίτση Μ. 29 (η Πετρίτσα; Μακρίνη Τσερνέση)

105) ρ. Μπουλτσάτικα Καλύβια (κοντά στη Γαβρισιά).

106) σ. 18 η, το Μπούλτσου η Β. σ. 2, 9, 26, 40. Κ. 151643.

«...Οίκ. 84, κατ. 450. Πρό 280 περίπου έτών κτηνοτρόφοι τινές οικογένειαι της Γαβρισιῶς, χωρίου της περιοχής τών Κουρέντων, ένθα μέχρι σήμερα καλῶβι ήρειπωμένοι φαίνονται υπό τό όνομα Μπουλτσάτικα Καλύβια, μετόκησαν περὶ τό νῦν Μπούλτσι...εις τρεις διαφόρους θέσεις. Αύξηθῆσαι δέ μετά ταῦτα προσχώρησι και άλλων κατοίκων εκ διαφόρων χωριδίων και ιδίως εκ του Πετσάλη, συνακίσθησαν περὶ τό έτος 1698 ένταῦθα και ήρξαντο νά μετέρχωνται ιδίως την ξυλουργικήν όθεν, και μέχρι σήμερα Ματεράδες έπονομάζονται». (Ζ. σ. 52-53)

107) ρ. Μπουμστά (Καλωτά).

108) ξ. Μπράια Β. σ. 26, 31.

109) ρ. Μπότσα (Γρεβενήτι, στην Αγιά Παρασκευή, κύττα Βοτσά).

110) σ. 26 οι Νεγάδες Β. σ. 2, 9, 20, 26, 29, 35, 37, 38, 40.

«... Νεάγου υπό τών Βλάχων και Νεά-

ρίπου της ώρας υπήρχε χωρίον ἐπὶ μικροῦ ὄροπέδιου τοῦ Μιτωκέλ εὐπορον καὶ σημαντικόν, οὗ τὰ διασωζόμενα ἐρείπια **Παλαιοχώρι** ὀνομάζονται.

Διεσκορπίσθησαν δ' οἱ κάτοικοι αὐτοῦ φονεύσαντες τοὺς Σπαχήδας τῶν, ἀποτολήσαντας νὰ παραβιάσωσι νεόνυμφον ἐκ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Λαμπροφύρου τοῦ Πάσχα ἡμέρας ἐπιστρέψουσιν.

Πρὸς παράστασιν δὲ τῆς εὐπορίας τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου ἀποδημούντων σημειοῦσιν ἐκ παραδόσεως διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ στήθους τῶν γυναικῶν αὐτῶν κρεμάμενα ἀργυρὰ νομίσματα ἀπετέλουν κλαγγήν, ὅτε ἐχόρευον αὐταί, ἀκοουμένην ἀπὸ τῆς παρὰ τὸ Μονοδένδριον μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ.

(Κουρ. 9).

125) σ. 34 το **Παλιοχώρι τῆς Λαϊστας** (μετὰ τοῦ ἰδιοῦ ὀνόμα καὶ στα Κουτσοβλάχικα) Μ. Βλ. σ. 2, 48. Κ. 18 10 1943) οἰκ. 58, κάτ. 180. Ἐκ τούτου ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ἡ Λαϊστας» (Ζ. 84).

«Δὲν ἠδύνατο ὁ ζῆλος τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ παλαιοχωρίου Λαϊστής ἡγουμένου, ἀσκοπῶς ἤδη περὶ τὰ 8.000 γρόσ. πρὸς ἀνέγερσιν Κωδωνοστασίου ἐν τῇ Μονῇ διαπνήσαντος, εἰς τὰ τῆς Κοινότητος νὰ στραφῇ;» (Ἑλ. Α' Μ. 52).

126) σ. 8 το **Πάμπγκο** σ. 2, 11, 27, 28, 32, 34, 35.

«Τὸ πάλαι Πάμπγκον, ὡς εἶδομεν, ἐκαλεῖτο ἐπαρχία ἐκ πολλῶν χωρίων συγκεκλιμένη, σήμερον δὲ κομὸπολις... το μεγαλύτερον τμήμα (Μαχαλάς) .. Περί τὰς 100 οἰκίας, κατοίκους δὲ 700, τὸ πάλαι ἦν ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, ἐνθα δικαστήρια καὶ ἀγοραί. **Ἐργαστήρια** μέχρι τοῦδε καλούμεναι...» (Ζ. σ. 24).

«Πᾶσαι αἱ περὶ τὸ Πάμπγκον μνημονεύμεναι ἐπὶ κατακτήσεως συνοικίαι Ἀγ. Κυριακῆ, Λιασκοβέτς, Κλινοβόν, Τούρναβος, Μεγάλη Τσονδῖλα, Νιφίτσα, Ὅστανίτσα, Πογδορά, Λαψίστι, Καλύβια κλπ. διελύθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 15Τ' αἰῶνος ἐξ ἐπιδρομῶν Καραμουρατῶν καὶ Κολονησίων, λεηλατούντων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν αὐτάς καὶ ἀναγκαζόντων τοὺς κατοίκους αὐτῶν νὰ μετακινήσων εἰς τὸν Μέγαν τοῦ Παπύγκου Μαχαλάν, ὅστις ἔκτοτε 230 οἰκογενεῖας ἠρίθμει ἐπὶ 100 περίπου ἔτη, ὅτε πολλοὶ εὐχερῶς μὴ συντηρούμεναι διὰ τὴν βίαιαν ἀπαλλοτριώσιν τῶν γαιῶν αὐτῶν εἰς τὰς θέσεις «Ἀλποχώριον καὶ Γορίτσαν» ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Βοϊδομάτη δρχη ὑπὸ τῶν πέρη Τουρκαλβανῶν μετηνάστευσαν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ζαγορίου καὶ Πογώνη» (Ζ. Β' Μ. σ. 40).

127) **Μικρὸς Μαχαλάς** στο Πάμπγκο.

«Τὸ δὲ μικρὸν τμήμα, κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς **Ῥοδόβολης** καὶ ἀπέχον τοῦ μεγάλου περὶ τὰ 20 λεπτά, ἔχει οἰκίας 47, κάτ. 400... Περί δὲ τὸ ἔτος 1854 καθιδρύθη Σχολεῖον δημοτικὸν ἀξιόλογον». (Ζ. 24—25).

128) **Ξ. Πέτρα** σ. 31.

129) **Ξ. Περίλεψη** Β. σ. 26, 27, 31.

130) ρ. **Περιστέρι** (Λυγγιάδες).

131) ρ. **Περκτούρα** ἂν εἶναι τυπογρ. λάθος το **κ** ἐτότε μπορεῖ νάειναι ἡ Παρατούρα στο βουνό μας—στο Λιασκοβτονό;) Μ. σ. 29.

132) **Ξ. Πέτρα** σ. 31, 51.

133) ρ. **Πετρίτσα** (Μπεστρίτσα; Μακρίνη—Τσερνέση).

134) ρ. **Πετρίτσα** (Σιουποτσιέλ) Β. σ. 25.

135) **Ξ. Πετσάλη**: «μαχαλάς» (Κουρ. 15) σ. 31, 52.

136) ρ. **Πιτούρνα**: τόπος κατακαίς» (κύτ. Σιουμποτσιέλ — Καπέσοβο Τζιοδίλα) Β. 25, 26.

137) ρ. **Πογδορά** Π. σ. 28.

138) ρ. **Προφ. Ἡλίας** (Σκαμνέλι) σ. 25.

139) σ. 2 **Ἀπάνω Ραβένια** Π. σ. 2, 21, 28, 34, 43 (68).

«Οἰκ. 80, κάτ. 400, αὐξηθὲν μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ διέλυσιν τοῦ «**Κάτω Χώρας**» χωρίου πλησίον τοῦ ὡσαύτως τούτου κειμένου». (Ζ. σ. 18)

140) σ. 1 **Κάτω Ραβένια** Π. σ. 2, 21, 28, 34, 46.

«τόπος ὁμαλός» οἰκ. 40 κάτ. 200. Πλησίον τοῦ υπήρχε χωρίον ἄλλοτε **Δάλοβον** καλούμενον, ὅπερ διαλυθὲν συνέτεινεν εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ εὐφύρου καὶ ἐπὶ κοιλάδος κειμένου τούτου χωρίου... (Ζ. σ. 18).

141) ρ. **Ραντοβάνι** «τόπου χαρίεντος» (Δοβρά) σ. 45.

142) ρ. **στη Ράχη** Λ... (Λυγγιάδες).

143) ρ. **Ρευνίκον** Π. σ. 24, 28, 33.

«144 μακρὰν τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ Β. Δ. τὸ πάλαι ἔκειτο ἡ πόλις **Ρεννίκον** ἐνθα λείψανα οἰκημάτων καὶ ἐκκλησιῶν ἡρειπωμένων ἤδη πλὴν τῶν «τῆς Εὐαγγελιστρίας» καὶ «τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων» εἰσέτι διατηρουμένων, ἀπαντώνται. Ἡ πόλις αὕτη κειμένη ἐπὶ λόφου δυσβάτου μὲν, ἀλλὰ τερπνοτάτου μετ' ὀχυρωτάτης ἀκροπόλεως, **Καστράνη** σήμερον λεγομένης, ἔχαιρεν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν μεγάλην φήμην διὰ τὰ πλοῦτή της καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἀνησιχρίστου Ἰσαήμ κατὰ τὸ ἔτος 1385 ὡς ἱστορεῖ ὁ Π. Α. Π. συγγένει μετὰ ταύτης καὶ τὸν Ἀγιον Μηνᾶν κτλ.» (Ζ. σ. 24).

144) ρ. **Ριζό** (Τζιοδίλα 69).

(68) Τα Ραβένια που λέει στα Κουρ. σ. 74, πὼς εἶναι τοῦ Ἰμπραὶμ Μπέυ Φράσιση;

(69) Λέμε «**στα Ριζά**»—τα χωριά πούειναι στο ρίζωμα ἀπ' το Μιτωκέλ: Τζιοδίλα, Μανασσί, Καλωτὰ κτλπ. Μά λέμε κι: «**στο Ριζό**». Ν' ἀπόμεινε τόνομα ἀφόντας ἦταν το χωριό;

145) ρ. Ρωμιά (στο χωριό μου).

146) ρ. Σεβινέ: «τοποθεσία πλήρους καλάμων (Δοβρά 45).

147) ρ. Σελιό (Κοκούλι-Καπέσοβο⁶⁹).

148) ρ. Σελιό (Στολοβό).

149) ρ. Σελιό (στο Τσεπέλοβο όξω απ το Νεκροταφείο: Απάνω κι Κάτω Σελιό).

150) το Σιέσι (με 6 σπίτια) μαχαλάς στο Τσερνέσι.

(Σιέσι που λέν έναν τόπο στο γιοφύρι το Καβαλαρίτικο, νάηταν εκεί χωριουδάκι με 6 σπίτια;) Κιάλλο στη Λάκκα - Σούλι στο Ρωμανό Σέσι (Sechi) κούττα Σουλ. σ. 10).

151) ρ. Σικαμνιά (Καλωτά)

152) σ. 41 το Σκαμνέλι⁷⁰ Β. σ. 2, 9, 20, 23, 24, 26, 35, 38, 41, 46, 53, 54.

«Οίκ. 184, κατ. 1000»... τό πάλαι περιλαμβάνοντο 7 μεγάλα ένορία με 800 οίκιας Κατούνες, 'Αγ. Γεώργιος, Προφήτης 'Ηλίας, Τρέπετσι (κατακεκομμένος), Κατσανάδες (στέλεχος λαχάνου), Νούκα και κυρίως Σκαμνέλι, έν ώ συνεχωνεύθησαν και πάντων των τμημάτων οι μείναντες μετά την έκ καταδρομών διαφόρων διάλυσιν των. 'Εκ των κατετρεχθέντων μέρος κατέφυγεν εις Βοσκόπολιν, όπου έσηματίσθη συνοικία υπάρχουσα και όνομαζομένη μέχρι σήμερα Σκαμνελιά, έξ' ης και ό Βαρόν Σίνας, κατά τινας, κατάγεται· άλλοι δέ κατέφυγον εις Σοπίκι, και άλλοι εις Μόλισταν. (Ζ. σ. 87).

153) ρ. Σκήκιννα (Δόλιανη).

154) ρ. Σλίβο (Δόλιανη-Λιασκοβέτς) Μ. σ. 29.

155) ρ. Σμολιάσον (κούττα Απ. Σουδενά και Τσερβάρι).

156) ρ. Νέον Σμολιάσον (Κάτω Σουδενά) σ. 34.

157) σ. 16 το, η Σιουποτσιέλ: «όδροτόπος» Β. σ. 2, 9, 20, 25, 26.

«Οίκ. 116, κατ. 550. Τά περίξ του Σιουποτσιέλ τρία μεγάλα χωρία Πιτούρνα (τόπος κατακαίει) κειμένη επί τερπνοτάτου λόφου, Ζλάροβον (τοποθεσία πλήρης λάκκων) και Πετριτσα, διαλυθέντα πρό πολλών έτών, συνέτειναν πρός αύξησιν έκείνου». (Ζ. 50).

158) σ. 12 Τ' Απάνω Σουδενά (το χωριό του Λαμπρίδη μας! που πρέπει να

(69) «...Κατά τόν Π. 'Αρ. (Πραγ. περί Δωδ. σελ. 41) φρονούντα, ότι αυτόθι (Σελιό στο Λουζιτς) ώκουν οι Σελιοί! 'Αλλά τό όνομα τούτου Σλαβικόν όν δηλοί άπλώς και άορίστως χωριόν. (Μαλ. Α'. Μ. 25).

(70) Στο 1944 ήταν στο Σκαμνέλι η VI Ταξιαρχία, στο Τσεπέλοβο η Πολιτική Διοίκησης της Ηπείρου. Οι Γερμανοί δέν πατήσαν το ποδάρι τους σ' αυτά τα 4 χωριά μαζί με το Βραδέτο κι Νεγάδες πούειταν το τυπογραφείο.

τόχουν για καμάρι τους! κι όχι να μήν τον ξέρουν καν όπως...). Π. σ. 2, 4, 25, 29, 30, 33, 34, 35, 36.

«Οίκ. 128 κατ. 800 'Εν τινι άνασκαφή γενομένη έσχάτως παρά των αύταδέλφων 'Ελευθ. και Λάμπρου Καμβύτη πρός άνέγερσιν οίκιας εύρέθη σταυρός, έν ώ Στουδένα (τόπος ψυχρός) ή κωμόπολις αύτη άποκαλείται.

'Εν τινι χρυσοβούλλω έκδοθέντι τώ έτει 1861 υπό δεσπότου Συμεών του Παλαιολόγου του Σέρβου φαίνεται, ότι την κωμόπολιν ταύτην μετά της άνωτέρω, ως και τό Τσερβάρι και την Βεϊτσαν έκ της περιοχής του Ζαγορίου, ένέμετο ό μέγας Κοντόσταυλος, 'Ιωάννης Γ' έφ' ας Ούρβινος, άνήρ βαθυκτήμων και έπίσημος...» (Ζ. σ. 30—31).

«Σπαχής τις του Βιτσικού έπεσκέπτετο κατ' έτος μετά κυνών κυνηγетικών 'Ιπών και άκολουθών τά 'Ανω Σουδενά πρός 'Εισπραξιν Γιοβά-Χαράτε εις τρία γρόσια άνερχομένου παρά της Μπαζάκαινας, αύτόθι έκ Βιτσικού μετοικησάσης και διέμενεν έν αύτῃ τουλάχιστον έβδομάδα τρώγων και πίνων μετά των περί αύτών λογικών τε και άλόγων!» (Κουρ. σ. 8).

(Περισσότερα για το χωριό του Λαμπρίδη μας κούττα σ. 30-31 και στη λέξη Λαμπρίδης).

159) σ. 11 Τα Κάτω Σουδενά.

«Οίκ. 165, κατ. 940. ηύξησε κατά την παράδοσιν έκ της συνοικίσεως των πέριξ αύτου χωριδίων, συναισθανθέντων την άνάγκην της συγκεντρώσεως, 'Επάνω χωριό ένθα έρείπια εκκλησίας έπ' όνόματι του 'Αγ. Μηνά και νεκροταφείον φαίνονται, Καραπούλι και ίδίως του Σμολιάσου εις την ΒΔ. άκραν της πεδιάδος της κωμοπόλεως ταύτης κειμένου ένεκα δεισιδαιμονίας, έμφανίσεως δηθεν δαιμόνων φλογερών, διαλυθέντος περί τά τέλη της 16 έκατονταετηρίδος...»

Προσεπηύξησε δέ και έκ της μετοικήσεως οίκογενειών τινών έκ Καπεσόβου πολλών έκ της Παλαιάς Βελλάς, ένθα και τό πλείστον των προσοδοφόρων ιδιοκτησιών των υπάρχουν και έκ Ραβενίων..

Πρός Β. δέ (..απο τα Παλιάμπελα) άπαντώνται έρείπια χωρίου Παλαίοχωριόυ καλουμένου όπου τό πρώτον έκείτο κατά την παράδοσιν τό Σμολιάσο. (Ζ. 28, 29, 30).

160) ρ. Σιουρπάναις (κ. Τσεπέλοβο).

161) ρ. Στανάδες (κούττα Λιασκοβέτς-Φραγγάδες).

162) ρ. Σταυρός (Στολοβό).

163) σ. 20 το Στολοβό: «είδος τραπέζης Β. σ. 2, 9, 19, 24, 25.

•'Αποτελεσθέν έκ των διαλυθέντων Σε-

λιού (χωρίου) Νιρέζιας (τοποθεσίας άπορ-
θήτου) και Σταυρού». (Ζ. σελ. 57-72).

164) ρ. Σ τ ρ ο υ μ π έ τ σ ι κ ο (Λια-
σκαβέτσι-Φραγγάδες).

165) ξ. Σ τ ρ ο ύ ν η 26, 31, 42.

166) ρ. Σ ω τ ή ρ α (Λιασκοβέτσι).

167) ρ. Τ ο ύ ρ ν α β ο ς Π. σ. 28.

— Τ σ α ν ά δ ε ς κ ύ τ τ α Σ τ α ν ά δ ε ς.

168) ρ. Τ σ ε π έ λ ο β ο ά ρ χ α ί ο
(αντίκρ' απ' τή Τζιοδίλα).

169) σ. 42 το **Τσπελόδο**: «χωρίον υπό
μαχαιράδων και ούχι εις μαχαιράν ανή-
κον» (Ζ. 89). Β. 2, 9, 20, 26, 29, 35, 38, 46,
48. Κ.; [11]1912.

«Κατ' άλλους δέ ή λέξις είναι Τουρκι-
κή σημαίνουσα τόπον πλήρη άγρίων χόρ-
των, αλλά τό χωρίον αναφέρεται πρό της
έμφανίσεως των Τούρκων.

Οίκ. 170 κατ. 1000. 'Απέναντι της κω-
μοπόλεως ταύτης τό πάλαι ύπήρχε χωρίον
Σιουρπάναις καλούμενον, οί κάτοικοι όμως
αύτου προσβαλλόμενοι συνεχώς έκ των έκ
του δρους κυλιόμενων πετρών, μετώκησαν
εις τήν περί ής ό λόγος κωμόπολιν, ήτις,
άφοϋ πολλαί οικογένειαι έκ τε του άρ-
χαιού Τσπελόδου, άπέναντι της νϋν Τσο-
νδήλας κειμένου, και του Κοζιακού, Πα-
λαιοχώρι τήν σήμερον καλουμένου μετέ-
βησαν ένταϋθα, ηύξήθη και κατέστη έν των
μεγαλυτέρων». (Ζ. σ. 89-90).

170) ρ. Τ σ έ π ε τ σ ι : «κατακεκομμέ-
νος» (Σκαμνέλι).

171-172) σ. 10 «Μικρόν και Μέγα **Τσερ-
θάρη**»: «χωρίον βασιλικόν. Π. ή Β;σ. 2, 9,
25, 26, 28, 34, 36, 42, 46, 55.

«...Οίκ. 170, κατ. 800. Είς τά μητρών
της 'Υ. Πύλης άναφέρονται δύο συνοικίαι
υπό τό όνομα Μικρόν και Μέγα Τσερβάρι
και οί κάτοικοι άμφοτέρων των τμημάτων
ώς και πάντων των συνθηκολογησάντων
Βοϊνίκιδες, ως είπομεν άποκαλούνται.

112 άρ. πρός Δ. του χωρίου κείνται αι
άγροτικαι αϋτου οίκίαι Κ α λ ύ β ι α, 70
τόν αριθμόν, ένθα τό πάλαι ύπήρχε χωρίον
Β α σ τ α ν ι ά καλούμενον και του όποιού
τό πλείστον των κατοίκων κατέφυγεν ένταϋ-
θα ένεκα των συχνών υπό των Τούρκων
προσβολών και διαρπαγών... εις τήν αυ-
ξησιν (του Τσερβάρη) συνετέλεσε και ή κα-
τά τό τέλος της ΙΣΤ έκ. διάλυσις του Σμο-
λ ι ά σ ο υ...» (Ζ. 26-27)

173) σ. 37 η, το **Τσερνέσι**: «τόπος μέλας»
Μ. Βλ. σ. 2, 9, 35, 45, 54 Κ ; 11-1912 και
;[1]1944.

72) Οι Γερμανοί που το μπομπαρδίσανε
κι απο τις Φραγγάδες κι απο τα Ριζά, πέ-
ρασαν απο κατω του μα δέν ανέβηκαν. Για-
τί τάχα; Λές η *Νιρέζια*: «τόπος απόρθη-
τος» μαζί με το «*κακό*» τ' όνομα του Με-
νέλαου νάκανε το θάμα της κι γλύτωσε το
χωριό απ' το κήφιμο; Το 1944 τον Χαμένο
απέδω άρχισε κι ο εμφύλιος πόλεμος στο Ζα-
γόρι μας: το παιδί σκότωσε τον πατέρα του!

•Οίκ 177, κατ. 1500· έκ των διαλυθέντων
Π ε τ ρ ί τ σ α ς και Γ κ ο υ γ κ ο υ ρ ο ύ-
τ σ ω μετώκησαν εις τό προϋπάρχον τουτο
χωρίον πρό πολλών έτών. Διαιρείται εις
δύο τμήματα κυρίως Τσερνέσι και ΣΕChii.
(Ζ. σ. 84-85).

«... πολυαριθμότερον θά ήτο, εάν κατά-
τό έτος 1829 πολλαί οικογένειαι αύτου κα-
ταπονούνεναι υπό του Σούμπαση του χω-
ρίου τούτου δέν μητηνάστευον παρά τήν
Βλαχοκλεισούραν, ίδίαν κοινότητα άποτε-
λέσασαι Τ σ ι ε ρ ν έ σ ι ο β ο ν (φυλή έκ
Τσιερνέση) άποκαλουμένην» (Ζ. Β' Μ. σ.
79).

174) ρ. Τ σ έ ρ ν ι τ σ α (Μαύρη γή) Μ ε-
γ ά λ η Β. σ. 19, 25, 26, 27, 52.

175) ρ. Τ σ έ ρ ν ι τ σ α Μικρά Β. σ. 25, 27

176) **Τσιπιανη** (Βέργιανη) Μ. σ. 29.

177) ρ. Τ σ ο ν δ ή λ α Μεγάλη Π. 28

178) σ. 9 η **Τζιοδίλα** «Τσονδήλα Μι-
κρά»: «τόπος θαυμασιος» Β. 2, 9, 24, 26, 28,
54. ("Ακαγή! αϋτή κι το Στολοβό ανά-
μεσ' απο τα 26 Καμένα χωριά μας!)

•Οίκ. 137, κατ. 800. Αύξηθείσα μετά τήν
διάλυσιν του Ζ λ α ρ ό β ο υ, Πιτούρνας
και των χωριδιών Μ α κ ρ υ γ ι ά ν ν η,
Δόβραις και Ριζού. (Ζ. σ. 53).

179) σ. 27 οι **Φραγγάδες** Β. σ. 2, 9,
10, 20, 26, 40, 48, 55.

•Οίκ 118, κατ. 900· άναφερομένη ως εί-
δομεν και μεταξύ των συνθηκολογησάντων
άπετελείτο τό πάλαι, κατά τήν παράδοσιν
έκ πολλών τμημάτων, ως των κυρίως Φραγ-
γάδων, Τσανάδων, Στρουμπέτσι, Χριστο-
φόρου και Λίνου, συνικασθέντων τό πλεί-
στον και συγκεντρωθέντων ύστερον έν τω
χωρίω Φραγγάδες». (Ζ. σ. 61).

•Έκ των κυρίων όνομάτων τά μέν εις
ένικην γενικήν ήλγοντα δηλοϋσι τόν τιμο-
ριοχον, τόν ιδιοκτήτην καθόλου. Τά δέ
εις **ιους** τήν καταγωγήν, τήν γενεάν τινος
οϊον Κουκούλιοϋς έκ του Κουκούλη και τά
εις α δ ε ς και εις α ρ ι θ μ ο υ πληθυντικού
τό σύνολον πατριών, έξ των χωρίων τι άπε-
τελέσθη, ή δέ ριζα αύτών τό όνομα του
σημαντικώτερου των πέριξ φυλαρχών κατά
τήν άρχικήν διαίρεσιν των χωρίων. Πολλών
δμως έκ τούτων ή ριζα διεφθάρη και δυ-
σκόλως νά προσδιορίση τις τήν άρχικήν
αύτων έννοια δύναται. Τά χωρία 'Ανω και
Κάτω Σουδενά μέχρι του 1634 έλέγοντο
Στούδενα, τό χωρίον Φραγγάδες υπό των
Βλάχων προφέρεται Φρήντζη, πάντοτε τό
α ως η υπό τούτων προφερόμενον ήν δέ ως
φαίνεται εις σημειώσεις της Μονής Βοτσας,
τό χωρίον τουτο τιμάριον του δορυφόρου
και δολοφόνου Θωμά του Γ'. 'Αντωνίου
του Φράγγου». (Κουρ. 24).

180) σ. 39 η, το **Φλαμπράρι** (Φλόρου)
Μ.Βλ. 2, 9, 44. Κ ; [11]1912 και ;[1]44.

181) ρ. 92 Χ ά σ ι α (Νεγάδες).

182) ρ. 'Α ι Χ (ρ ι) σ τ ό φ ο ρ ο ς
(Φραγγάδες).

9) Ό,τι κι όσα βάλαμαν του Λαμπρίδη στην Α' κι στην Γ' μεριά με δυό λόγια θα ξαναμπούν όπως τάχει ο ίδιος στη σειρά τους κι στα χωριά τους. Ετότες θα φανερωθούν κι όσες χρονολογίες απ'δήσαμεν. όπως απδήξαμεν καμιά 15αριά (1828-1876) για τ' Απάν Ζδνά π' άφ καν πολλοί πολλά γρόσια, κι βιβλία που «... έγένοντο βαθμηθόν άνάρπαστα κατά τώ μέγιστον μέρος υπό τε τών διδασκάλων και άλλων λογίων συνήθως. » (Αγ. Β' 144. 'Α! γιαφτή τη δουλιά οι γραμματισμένοι είναι «μάννα!»)

10) Μπορεί κάμποσα πράματα (τοπιάτικα ονόματα κ.λ.π.) να μ'ην είναι εδώ σωστά γραμμένα (σάν το *Πετρίτσιο*! Μπεστρίτς, Πετρίτσα σ. 52, 54, κι 56) αφτά μονάχα οι χωριανοί τους θα τα βρουν κι πρέπει να μας τα γράψουν για να τα σιάσουμε στη Ζαγορίσια Γεωγραφία.

11) Τ' αρχινημένα κι ασκόλαστα του Λαμπρίδη βγαίνουν για 'ν ώρα 21! 7 στη σ. 4, 1 στη σ. 92 για το κληροδότημα του Γούναρη, 1 στη σ. 103 «'Αμβρακικά», 11 στη σ. 104, κι άλλο ένα: Για τα *Μαναστήρια στην 'Ηπειρο* που λέει: «... άλλοτε μαθηματικώς θά αποδείξωμεν» πως πιάνουν 500.000 λίρες άν πωληθούν! κι έτς μπορεί ν'α γίνουν «τρείς σπουδαΐαι Ιερατικά Σχολαί, πεντηκοντα Παρθεναγωγεία, εκατόν τούλάχιστον Νηπιαγωγεία και τρία μεταβατικά διδασκαλεία. 'Αλλά και περί τούτων βραδύτερον και πλείονα ακριβέστερα.» (Αγ. Α' σ. 73)

12) Στη σ. 4 κι 12 οι χρονολογίες για τα «Ηπ. Μελετήματα» είναι αφόντας γραφτήκαν τα «προοίμιά τους». Το πότες βγήκαν κύττα σελ. 103. Κι έτς σ' όσες σελίδες γλέπετε «Ζαγοριακά» 1886 σ. 17 κ.λ.π. (όπως κι στις σελ. 44, 80 που λέει για το 'Πάπού μου κι για τους κλέφτες στίς Φραγκάδες) είναι το 1889.

13) 'Αν για το ίδιο πράμα ο Λαμπρίδης έχει δυό χρονολογίες σωστότερη πρέπει νάνοι αφτή που λέει στη Β' έκδοσι (Ζ. Α. ή Β')

14) 'Αν θέλεις τα «Καλούδια μας» κι όσα άλλα βιβλία μου γλύτωσαν απ τις Γερμανικές φωτιές («Ξενητεμένα Πουλιά» Α' κι Β' φύλλο) έχουν τα βιβλιοπωλεία στα Γιάννινα. Τ' άλλα μου: «Εργατοαγροτική Επιθεώρησι της Ηπείρου» (1929), «Το Ξύπνημα της Ηπείρου» (1936), «Ένα φύλλο για τους Φίλους!», Οι «... λυσιγαμένοι στο Ζαγόρι» (1945), κι το α' φύλλο απ' «το Ζαγόρι μας» (1946), τα χαλέβω κι εγώ μα πού να τα βρώ!

15) Όσα μας είναι ή βγούν: στραβά-κουτσά κι ανάποδα θα σιαστούν στα ερχόμενα (φτάνει να με βοηθήσετε), κι να με σιχωρέσητε! γιατί αφού κοτζιά... Εγκυκλοπαίδεια απ' όσα λέει για το Λαμπρίδη τα μισά της βγαίνουν ανέσωστα στη σ. μας 100-104 (κύττα κι σ. 3), τί να κάνω τότες εγώ ένας «αδιπλωματούχος», δίχως κι αφτά τα βιβλία του Λ., χωρίς «τα μέσα Παραγωγής» στα χέρια μου; (άϊ τα κερατένια να τάχαμαν τί θάματα θα γίνονταν!)

16) Κι για να πώ όλη 'ν ισιάδα: κόβοντας τη χαψιά μου αγοράζα ψιά χαρτί, διάβαζα λίγο Λαμπρίδη, κι τύπωνα καένα τυπογραφικό! 'Αϊ πάλι ξανακονομούσα (τάληρο-τάληρο απο τις γραβάτες με δόσεις), ξαναγόραζα χαρτί, ξαναδιάβαζα παρακάτω Λαμπρίδη κι ξανατύπωνα! 'Αϊ κι ματαπάλι απο ν αρχή .. έτς βήκε τούτο το βιβλίο στο πλυσταριό της Καισαριανής (Βρυούλων 2), κι κάνει το «ευλογημένο» ένα κρύο το χειμώνα περισσότερο κι απο 'ν ... Εθνική Βιβλιοθήκη!!

Καλάηταν τώρα που το σκόλασα τώρα ν' αρχίναε το τύπομα, μα... «καλάειναι τα φαρδομάνηκα μ τάχουν οι δεσποτάδες!...»

Χαρούμενος κι γελασούμενος σήμερα κι εγώ !

μιά βολά στα τόσα χρόνια — ύστερα από τόσα κι τόσα . . .

Χαρούμενος κι γελασούμενος πρώτα — πρώτα γιατί *βγάξω στα φόρα τον κρυμμένον ως τα τώρα Λαμπρίδη μας!* τον πρώτο κι καλύτερο Ζαγορίσιο πατριώτη μας!

Χαρούμενος κι γελασούμενος κατόπι που τα κατάφερα να βγάλω κιόλας ετούτο το πρώτο βιβλίο από τα Ζαγοριακά του: τη Ζαγορίσια μας Ιστορία!

Κι έτς πιά από τώρα κι πέρα όσοι μας πατριώτες θέλουμε κι πονάμε για τον τόπο μας — για το Ζαγόρι μας — για τα Ζαγορίσια πράματα, όσα Ζαγορισιόπουλα κι Ζαγορισιόπούλες θέλουν νά πάρουν μιὰ καλή σειρά, όσες Ζαγορίσιες κι Ζαγορίσιοι θέλουμε νά βάλουμε μέσα μας με 'ν αράδα, με τάξι, τις Ζαγορίσιες γνώσεις — σκέψεις — συλλογές κι έγνοιες, με τούτο το βιβλίο μπορούμε, πιά, να πάρουμε *μιὰ καλή αρχή!* να βάλουμε ένα γερό κι στοιχιομένο θεμέλιο, ατράνταχτο! Όποιος Ζαγορίσιος θέλει να μάθει κι να μελετήσει το πονεμένο του χωριό κι έτς νά γίνει ένας καλός χωριανολόγος (= κοινωνιολόγος στο χωριό του), έχει πιά στο χέρι του τον πρώτο χωριανολόγο — τον πρώτο κι καλύτερο Ζαγορισιολόγο: τον Λαμπρίδη μας! που θα τον φωτίσει κι θα τον ορμηνήψει! Ξέρουμε πιά απούθε ν' αρχινίкуμε: απ το Λαμπρίδη μας! Για! απ' αφτό τούτο το Α' βιβλίο του που τόβγαλα με χίλια δυό στανιά κι χτυποκάρδια! . . .

Αμ πώς να μὴν είμαι κατόπι όλο γέλια κι χαρά σήμερα;

* * * *

Νάτε κιόλας το πρώτο καλό που θα κάνει στον τόπο μας η Ζαγορίσια Ιστορία: Μας είπαν, όταν μας πήραν τα ρουμάνια μας, πως «αφού δὲν έχετε ταπιὰ είναι Τούρκικα»! Ο Λ. τους βουλώνει για πάντα τ' αρούπουτο στόμα τους κι μας λέει (σ. 94) πως όχι Τούρκικες περιουσίες δὲν είχε το Ζαγόρι μα ούτε Τούρκικο δὲν ήταν πολιτικά ως το 1868 (κι γι αυτό δὲν έχουμε ταπιὰ Τούρκικα).

Μας λέει πάλι πως το Ζαγόρι είχε 200 χωριά που σόμαζώθηκαν στα 46-53, γιαφτό είναι στα ρουμάνια μας τα πεζούλια κ.λ.π. (κύττα σ. 40, 63, 64, 66, 72, χρον. 1583, 1670, 1687, 1698, 1740, 1844) Μας λέει ακόμα πως πάλεψε το Ζαγόρι κι έμεινε ασκλάβωτο με τα προνόμια κι έτς κατάφερε τη «διὰ σωσιν τοῦ τιμαλφεστάτου τῆς ιδιοκτησίας τίτλου τοῦ Ζαγορίου» (σ. 31, 70, χρον. 1815;).

Χώρα η σοφή του ορμήνια για μπροστά: Εργοστάσια! (σ. 39). Χώρα που μας δείχνει το δρόμο το πώς θα βασταχτούν τα βουνίσια μας χωριά (αφτή η ζώνη η «άγονος») με «βουνίσια προνόμια». . .

Μα όλα αυτά πρέπει να καλοξεταχτούν στα «Προϊόντα» πώχει ο Λαμπρίδης στο β' μέρος, (κύττα σελίδα μας 2, τα «Μέρη» που θα πρέπει να βγούν βιβλία σ' αφτή τη σειρά. Η Β' σειρά απ' τα *Τρανύτερα Ηπειρώτικα βιβλία* είναι τα «Ηπ. Μελετήματα» που μονάχα μιὰ βολά τ' άβγαλε ο Λαμπρίδης).

Κι έτς τώρα μπαίνει αφτή τη στιγμή το καθήκον να με βοηθήσεις κι εσύ να βγάλωμε αγλήγωρα τη Ζαγορίσια Γεωγραφία!

Κόψε λοιπόν κι εσύ απ' τη χαψιά σου κι αγόρασε 1, 2, 3 όσα μπορείς περισσότερα βιβλία μου κι βόηθα με μ' αγάπη, πόνο κι χαρά! της *Θυοίας* τη χαρά για το Ζαγόρι μας! για 'ν Πατρίδα μας!